

***STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH GMINY WIELBARK
NA LATA 2021-2027***

WIELBARK 2021

Spis treści

Wstęp	3
1. Uwarunkowania prawne i programowe Strategii	5
1.1. Podstawowe akty prawne	5
1.2. Kontekst strategiczny i programowy Strategii	6
2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Wielbark	10
2.1. Położenie i ludność	10
2.2. Lokalny rynek pracy	13
2.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe	15
2.4. Skala korzystania z pomocy społecznej	16
2.5. Aktywność mieszkańców	18
2.6. Infrastruktura społeczna	19
3. Wyzwania lokalnej polityki społecznej	24
3.1. Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie	24
3.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	27
3.3. Niepełnosprawność, choroby, starzenie się społeczeństwa	28
3.4. Przemoc w rodzinie i uzależnienia	30
4. Podsumowanie części diagnostycznej	33
4.1. Analiza SWOT	33
4.2. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią	34
5. Cele i kierunki działań	38
Obszar I. Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie	39
Obszar II. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	40
Obszar III. Starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność i choroby	41
Obszar IV. Przemoc w rodzinie, uzależnienia i inne dysfunkcje społeczne	42
Obszar V. Aktywność i integracja społeczna	43
6. Sposób realizacji Strategii	44
6.1. Koordynacja wdrażania Strategii	44
6.2. Aktualizacja Strategii	45
6.3. Źródła finansowania	45
6.4. Monitoring Strategii	47
7. Podsumowanie	50
Spis tabel	51
Spis wykresów	51

Wstęp

Strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej. W szerokim znaczeniu jest to działalność zmierzająca do poprawiania standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko osób i grup zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym ze względu na bariery i trudności życiowe oraz ograniczone możliwości i utrudniony dostęp do usług społecznych. Tak rozumiana polityka społeczna obejmuje zagadnienia z dziedziny zatrudnienia, edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych. Jej odzwierciedlenie stanowi *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027*, która, choć umiejscowiona ściśle w zadaniach i kompetencjach samorządu gminy, odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnej.

Opracowanie strategii jest obligatoryjnym zadaniem każdej gminy. Niniejszy dokument został przygotowany z uwagi na wygasanie okresu obowiązywania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2014-2020. Jakkolwiek planowanie strategiczne zwykle jest obarczone trudnościami oraz ryzykiem związanym ze zmiennością i dynamiką zjawisk oraz procesów społecznych, to niniejszy dokument był opracowywany w warunkach utrudnionych z uwagi na sytuację, której na tak dużą skalę nasze społeczeństwo wcześniej nie doświadczyło. Ogłoszony w marcu 2020 roku stan pandemii koronawirusa wiązał się z ograniczeniem działalności gospodarczej, zmniejszeniem zakresu lub wyłączeniem funkcjonowania instytucji i zakładów pracy oraz izolacją społeczną. Po niespełna dwóch miesiącach rząd podjął decyzję o stopniowym wycofywaniu restrykcji, jednak okres izolacji i zamrożenia gospodarki był na tyle długi, by spowodować zamknięcie zakładów pracy, zwolnienia pracowników, zmniejszenie produkcji i zakresu działalności. Jesień 2020 roku przyniosła tzw. „drugą falę” zachorowań, która powoduje stopniowe wprowadzanie obostrzeń i rekomendacji związanych z izolacją społeczną, pracą zdalną i nauką w trybie on-line. Trudno dziś prognozować skutki izolacji rodzin, pogłębienia wewnętrznych problemów z uwagi na pozostawanie w domach oraz pogorszenie sytuacji zawodowej i społecznej. Z tego względu strategia opracowywana w warunkach dużej niepewności, oparta została na danych, informacjach i prognozach dostępnych w okresie jej przygotowywania, natomiast pozwala na elastyczność działania oraz dokonanie modyfikacji w przypadku, gdy sytuacja ulegnie zmianie lub okaże się nieprzystająca do prognoz.

Dokument składa się z dwóch zasadniczych części: diagnozy sytuacji społecznej gminy oraz założeń programowych (wdrożeńiowych). Część diagnostyczna obejmuje podstawowe zagadnienia charakteryzujące Gminę Wielbark, w tym dotyczące procesów demograficznych, rynku pracy, problemów społecznych, a także dostępności usług społecznych i aktywności mieszkańców. Została opracowana w oparciu o dane, których najbogatsze źródło stanowił Główny Urząd Statystyczny, w szczególności Bank Danych Lokalnych. Wykorzystano również dane i sprawozdania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wielbarku oraz innych instytucji. Zasadniczo analiza została przeprowadzona dla przedziału czasowego 2017-2019, z zastrzeżeniem, iż przyjęto zasadę wykorzystywania danych rocznych najbardziej aktualnych na moment opracowywania dokumentu. W przypadku niektórych obszarów diagnozy przyjęto dłuższy okres analizy, aby uwypuklić zachodzące procesy. Część wdrożeniowa prezentuje wizję projektowanych zmian, a w szczególności katalog niezbędnych kierunków działań oraz wskazówki, jak skutecznie zarządzać realizacją Strategii.

Projekt *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027* został poddany konsultacjom społecznym, które odbyły się na podstawie Zarządzenia nr OS.0050.6.2021 Burmistrza Wielbarka z dnia 4 stycznia 2021 roku. Przeprowadzono je w okresie od 13 do 20 stycznia 2021 roku poprzez umieszczenie dokumentu na stronie internetowej <http://wielbark-ug.bip-wm.pl/public>, przy czym informację o konsultacjach podano również w Aktualnościach na stronie wielbark.com.pl. Uwagi można było zgłaszać w wersji papierowej za pośrednictwem poczty, faksem lub mailowo. W toku konsultacji społecznych nie zgłoszono żadnych uwag, opinii ani wniosków do tekstu Strategii.

1. Uwarunkowania prawne i programowe Strategii

1.1. Podstawowe akty prawne

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1876), zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej,
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić następujące:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 713);
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 821);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. 2020 poz. 218);
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. 2019 poz. 2277);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 852);
- *Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 685);
- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1057);
- *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 176);
- *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych* (t.j. Dz. U. 2018 poz. 1205);
- *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1482);
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 426);
- *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 111);
- *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2133);
- *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 808);
- *Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2407).

- *Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (t.j. Dz. U. 2019 poz. 473).*
- *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1297).*
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1373).*
- *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 266).*
- *Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1390).*

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

1.2. Kontekst strategiczny i programowy Strategii

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Stanowią one kierunkowe wytyczne dla działań jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli.

Analizując uwarunkowania wynikające z dokumentów międzynarodowych, należy zwrócić uwagę w szczególności na Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, włączenia społecznego, opieki zdrowotnej i długoterminowej, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich.

Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Dokument ten określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”. Istotnym dokumentem jest również *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (KPRES)*, którego cel główny brzmi „Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Będzie on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; a także samodzielność, samopomoc i samowystarczalność. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Na szczeblu gminnym istotna jest implementacja rozwiązań przewidywanych w ramach *Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025*, ustanowionego Uchwałą nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność*, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnie i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

Na szczeblu wojewódzkim głównym dokumentem strategicznym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

W województwie warmińsko-mazurskim rok 2020 stanowi końcowy rok obowiązywania kluczowych dokumentów, określających cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Z tego względu, niecelowe byłoby omawianie wojewódzkiej strategii polityki społecznej czy programów w zakresie wyrównywania szans i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy w realizacji zadań na rzecz

zatrudniania osób niepełnosprawnych, rozwoju ekonomii społecznej i przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Do 2022 roku obowiązuje natomiast *Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Warmińsko-Mazurskim na lata 2018-2022*.

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać założenia głównych dokumentów strategicznych powiatu i gminy w zakresie polityki społecznej. Do 2021 roku obowiązuje *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Szczycieńskim*. Jej cel główny to „Stworzenie systemu wsparcia i rozwoju przeciwdziałającego wykluczeniu społecznemu mieszkańców oraz wspierającego wszechstronny rozwój Powiatu Szczycieńskiego”. Cele strategiczne natomiast to:

1. Wsparcie rodziny oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.
2. Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich rodzin, w tym niepełnosprawnych oraz starszych.
3. Promowanie właściwych postaw społecznych, ważnych dla przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie, przestępczości i uzależnieniom.
4. Aktywizacja i integracja środowisk lokalnych.

Kluczowym dokumentem strategicznym gminy jest natomiast *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Wielbark do roku 2020*. W szczególności ważny, z punktu widzenia strategii rozwiązywania problemów społecznych, jest jej obszar np. „Zasoby społeczne”, w ramach którego planowane były m.in. działania na rzecz integracji i aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców, utworzenia zintegrowanego systemu wsparcia osób niepełnosprawnych oraz wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży. Pomimo iż okres obowiązywania tego dokumentu właśnie się kończy to założenia te są nadal aktualne.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Wielbark

2.1. Położenie i ludność

Gmina Wielbark położona jest w województwie warmińsko-mazurskim, w południowej części powiatu szczywieńskiego, do którego, oprócz niej, zaliczają się także gminy: Szczytno, Pasym, Dźwierzuty, Świętajno, Rozogi i Jedwabno. Od południa Gmina Wielbark graniczy z gminami województwa mazowieckiego, tj. Chorzele i Czarnia, od zachodu i północy z gminami Janowo, Jedwabno i Szczytno, a od wschodu z gminą Rozogi. Na gminę składa się 35 miejscowości, wchodzących w skład 22 sołectw. Jej ośrodkiem administracyjnym i największą pod względem liczby mieszkańców (3 019 osób w 2019 roku) miejscowością jest Wielbark, który od 1 stycznia 2019 roku odzyskał prawa miejskie. Swoją siedzibę mają tu władze miasta, a także najważniejsze instytucje gminne. Spośród pozostałych miejscowości do najliczniej zamieszkałych zaliczają się: Kucbork (288 mieszkańców), Przeździek Wielki (225) oraz Szymanki (216).

Rysunek 1. Gmina Wielbark na tle powiatu szczywieńskiego

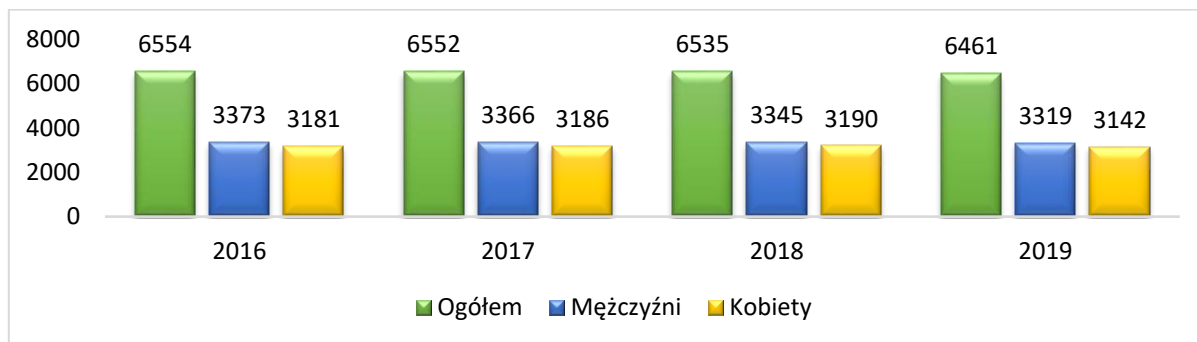

ŹRÓDŁO: [HTTPS://WIELBARK.COM.PL/POŁOZENIEGMINY](https://wielbark.com.pl/polozeniegminy)

Analizując aspekty przyrodnicze, Gmina Wielbark częściowo włączona jest do systemu Natura 2000 poprzez trzy obszary, tj. Ostoję Napiwodzko-Ramucką, Puszcę Napiwodzko-Ramucką oraz Dolinę Omulwi i Płodownicy. Ponadto znajduje się tu obszar chronionego krajobrazu Puszczy Napiwodzko-Ramuckiej. Z północy na południe gminę przecinają liczne ciekі wodne, przy czym do największych zalicza się rzeki Omulew i Sawicę. Ponad połowę jej powierzchni stanowią lasy i zadrzewienia, natomiast nieco ponad jedną trzecią użytki rolne.

Liczba mieszkańców Gminy Wielbark w ostatnich latach zasadniczo wykazuje tendencję malejącą. W świetle danych GUS, w 2019 roku na jej obszarze faktycznie zamieszkiwało 6 461 osób, czyli o 93 osoby (o 1,4%) mniej niż w 2016 roku. Zmniejszanie się liczby osób zamieszkujących gminę dotyczy w nieco większym stopniu mężczyzn niż kobiet (spadek odpowiednio o 1,6% i 1,2%). Zachodzące zmiany nie powodują przekształceń w strukturze mieszkańców według płci. W całym analizowanym okresie kobiety stanowiły w niej mniej niż połowę – w 2019 roku było to 48,6% ogółu, co oznacza wzrost w porównaniu do 2016 roku o 0,1 punktu procentowego. W analizowanym okresie zwiększyła się natomiast, choć w niewielkim stopniu, wartość współczynnika feminizacji, z 94 do 95 kobiet przypadających na 100 mężczyzn mieszkających na terenie gminy.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Wielbark w latach 2016-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Na zmniejszanie się liczby ludności gminy wpływa przede wszystkim skala migracji gminnych na pobyt stały. W latach 2016-2019 saldo migracji zasadniczo wykazywało wartości ujemne, co oznacza, że mniej osób zameldowało się na terenie gminy niż się z niej wymeldowało. W 2019 roku wskaźnik ten wyniósł -49, przy czym 59 zameldowało się na pobyt stały w gminie, a 108 się wymeldowało. W 2018 roku saldo kształtowało się na poziomie -30, w 2017 roku wyniosło 3 i był to jedyny analizowany rok, w którym wykazywało wartości dodatnie. W 2016 roku osiągnęło wartość -33. Dane te wskazują na coroczne zmniejszanie się liczby ludności gminy z powodu migracji. Dodatkowo warto wskazać, że w większości są to migracje do miast – w 2019 roku liczba wymeldowań do miast stanowiła 63,0% wszystkich wymeldowań.

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące migracji na pobyt stały w Gminie Wielbark w latach 2016-2019

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019
Migracje na pobyt stały gminne:				
- zameldowania ogółem	51	62	50	59
- wymeldowania ogółem	84	59	80	108
- w tym wymeldowania do miast	30	36	42	68
Saldo migracji	-33	3	-30	-49
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	-5,1	0,5	-4,6	-7,5

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Istotne znaczenie dla kształtowania się liczby ludności w gminie ma również fakt, że przyrost naturalny w całym analizowanym okresie zasadniczo kształtował się na poziomie dodatnim, jednak nie na tyle dużym, by zniwelować wpływ migracji. W 2019 roku wyniósł on 4 osoby, przy czym liczba urodzeń ukształtowała się na poziomie 83, a liczba zgonów wynosiła 79.

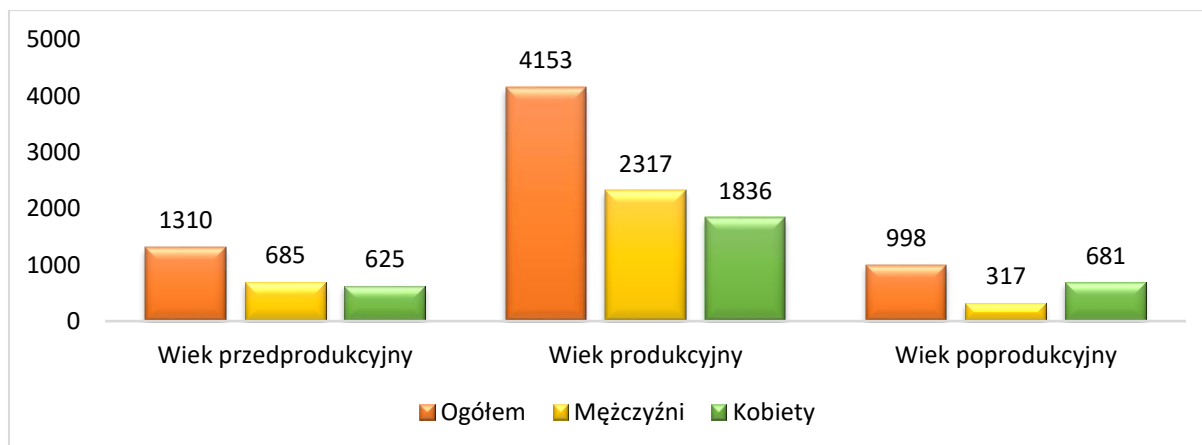
Tabela 2. Wybrane dane dotyczące ruchu naturalnego ludności w Gminie Wielbark w latach 2016-2019

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019
Urodzenia żywe	90	91	72	83
Urodzenia żywe na 1000 ludności	13,80	13,87	11,01	12,75
Zgony	57	80	72	79
Zgony na 1000 ludności	8,74	12,20	11,01	12,14
Przyrost naturalny	33	11	0	4
Przyrost naturalny na 1000 ludności	5,06	1,68	0	0,61

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Dość znaczącym zmianom podlega struktura wiekowa mieszkańców gminy, co jest związane z postępującym zjawiskiem *starzenia się społeczeństwa*. Nie jest ono widoczne jedynie na poziomie gminy, stanowi raczej część procesu, któremu podlegają społeczeństwa w całym kraju oraz państwach Europy Zachodniej. Wynika przede wszystkim z wydłużania się okresu trwania życia ludzkiego, postępu medycyny oraz innych czynników, które wpływają na to, że jakość naszego życia jest coraz wyższa.

Wykres 2. Ludność Gminy Wielbark według płci i ekonomicznych grup wieku w 2019 roku

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W 2019 roku Gminę Wielbark zamieszkiwało 998 osób w wieku poprodukcyjnym, a ich liczba w porównaniu do 2016 roku wzrosła o 64 osoby, tj. o 6,9%. Jest to jedyna spośród tzw. ekonomicznych grup wieku¹ w gminie, w której liczba mieszkańców się zwiększyła. Liczba osób w produkcyjnym okresie życia w 2019 roku ukształtowała się na poziomie 4 153 osób, czyli o 115 osób (0 2,7%) mniejszym niż w 2016 roku, a liczba osób w okresie przedprodukcyjnym spadła w analizowanym okresie o 42, tj. o 3,1%.

Warto zauważyć, że mieszkańcy w wieku poprodukcyjnym charakteryzują się inną strukturą według płci niż pozostałe grupy wiekowe. W tym przypadku przeważają kobiety, które w 2019 roku w liczbie 681 stanowiły 68,2% ludności w poprodukcyjnym okresie życia, podczas gdy wśród osób w wieku produkcyjnym było to 44,2%.

Analiza zmian odsetka osób w poszczególnych ekonomicznych grupach wiekowych w latach 2016-2019 wskazuje na:

- spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia – z 20,6% w 2016 roku do 20,3% w 2019 roku;
- spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) – z 65,1% do 64,3%;
- wzrost odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 14,3% do 15,4%.

Powyższe dane wskazują na stopniowe zwiększanie się udziału w strukturze społecznej osób w wieku emerytalnym, jednak skala tego zjawiska nie jest obecnie bardzo poważna. Szczególnie jeśli dane dla gminy porównane zostaną z danymi w skali powiatu czy województwa. Okazuje się bowiem, że w 2019 roku prawie co piąty mieszkaniec powiatu

¹ Ekonomiczne grupy wieku to: wiek przedprodukcyjny (dzieci i młodzież do 17 roku życia), wiek produkcyjny (mężczyźni 18-64 lata i kobiety 18-59 lat) oraz wiek poprodukcyjny (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż).

szczycieńskiego (19,4%) był już w poprodukcyjnym okresie życia, natomiast w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego odsetek tych osób sięgał już 20,5%. Na przestrzeni lat 2016-2019 udział osób w wieku poprodukcyjnym w powiecie i województwie wzrósł o 2 punkty procentowe, natomiast w gminie nastąpił wzrost o 1,1 punktu.

Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Wielbark w latach 2016-2019

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,6	54,6	54,6	55,6
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	69,1	70,1	74,1	76,2
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	21,9	22,5	23,3	24,0
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	16,4	16,8	17,1	17,9
Wskaźnik starości (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej)	11,6	11,8	12,0	12,4

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Zjawisko *starzenia się* społeczeństwa i umiarkowanej skali tego zjawiska potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności Gminy Wielbark w latach 2016-2019. W 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie przypadają 24,0 osoby w wieku poprodukcyjnym i 55,6 osób w wieku nieprodukcyjnym, czyli odpowiednio o 2,1 i 2 punkty więcej niż w 2016 roku. Na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym było natomiast 76,2 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika o 7,1 punktu w odniesieniu do 2016 roku. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2019 roku wyniósł 17,9, natomiast wskaźnik starości, definiowany jako odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ukształtował się na poziomie 12,4 punktu. W porównaniu do 2016 roku wskaźniki te wzrosły, odpowiednio o 1,5 i 0,8 punktu.

Wartości wskaźników obciążenia demograficznego w gminie kształtują się na niższych poziomach niż w powiecie czy województwie. Dla przykładu, w 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w powiecie przypadają 31,0 osób w wieku poprodukcyjnym, a w województwie było to 33,5 osób. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej sięgnął tam odpowiednio 15,5% i 16,6%. Porównanie to pozwala twierdzić, że proces starzenia się społeczeństwa Gminy Wielbark przebiega w sposób umiarkowany i dzięki temu będzie można go jeszcze odwrócić, m.in. poprzez napływ mieszkańców w młodszych grupach wiekowych.

2.2. Lokalny rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Na obszarze Gminy Wielbark w 2019 roku zarejestrowanych było 310 podmiotów gospodarki narodowej, co oznacza, że w porównaniu do 2017 roku liczba ta wzrosła o 34, czyli o 12,3%. Zdecydowana większość podmiotów funkcjonuje w sektorze prywatnym – w 2019 roku stanowiły one 95,2% ogółu.

Biorąc natomiast pod uwagę wielkość podmiotów, to okazuje się, że aż 297 podmiotów zatrudniało w analizowanym okresie nie więcej niż 9 pracowników, w 10 podmiotach zatrudnionych było od 10 do 49 pracowników, natomiast 3 mieściły się w klasie wielkości od 50 do 249 osób. Warto również wskazać, że aż 80,7% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2019 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Nasylenie gminy podmiotami gospodarczymi nie jest jednak duże. Na każdy 1000 mieszkańców w 2019 roku przypadało tu 48 podmiotów gospodarki narodowej, podczas gdy w powiecie szczycieńskim wskaźnik ten kształtował się na poziomie 80 podmiotów, a w województwie warmińsko-mazurskim sięgał 93.

Tabela 4. Wybrane dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Wielbark w latach 2016-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	276	295	310
- 0-9 pracowników	262	281	297
- 10-49 pracowników	11	11	10
- 50-249 pracowników	3	3	3
Sektor publiczny	14	14	15
Sektor prywatny	262	281	295
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	219	236	250

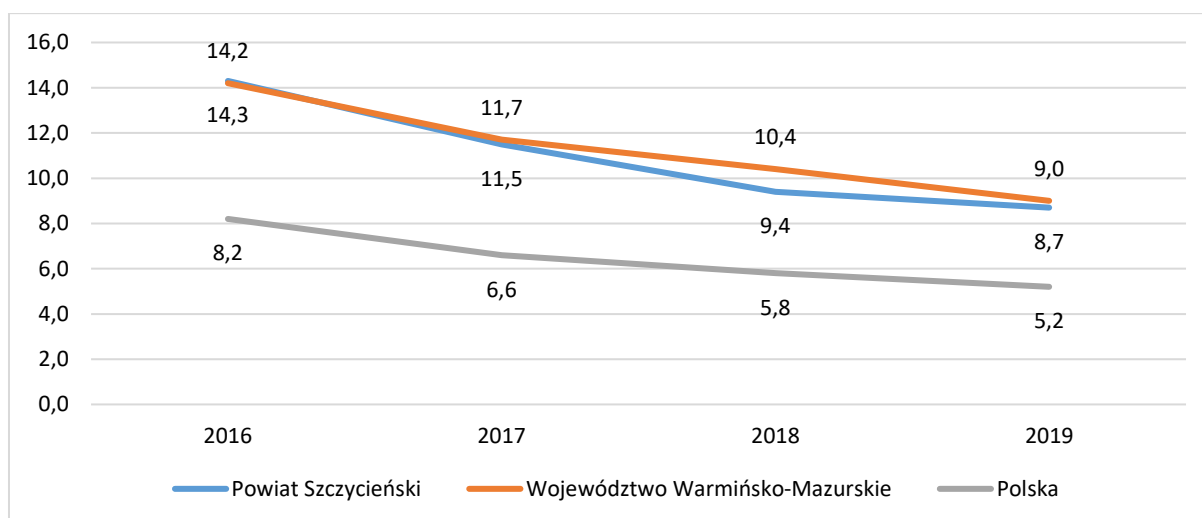
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Z punktu widzenia sytuacji ekonomiczno-społecznej gminy, strategiczne znaczenie mają największe przedsiębiorstwa, generujące stałe miejsca pracy i zapewniające zatrudnienie wielu mieszkańcom. Do największych firm w Gminie Wielbark zalicza się obecnie IKEA Industry Wielbark, Wytwórnia Podłóża Zastępczego w Kołodziejowym Grądzie, Agro-Artim Stachy, Net Wood, Trakpol, Warmex, Warmel oraz P.T.H.U. Olech. Pozytywnie należy też ocenić aspekt przedsiębiorczości mieszkańców, na który wskazuje wysoki odsetek przedsiębiorców prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą. Takie podmioty charakteryzują się jednak zwykle niewielkim potencjałem zatrudnieniowym i w całej swojej działalności raczej nie generują dodatkowych miejsc pracy bądź tworzą jedynie pojedyncze. W skali lokalnego rynku pracy nie przekłada się to znacząco na poziom zatrudnienia.

Zdecydowanie największa część podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Wielbark w 2019 roku funkcjonowała w Sekcji F *Budownictwo* – 78 podmiotów (25,2%), w dalszej kolejności należy wskazać sekcję G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* – 58 podmiotów (18,7%); sekcję C *Przetwórstwo przemysłowe* – 25 podmiotów (8,1%) oraz sekcję A *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* – 22 podmioty (7,1%).

O sytuacji społeczno-ekonomicznej danego obszaru może świadczyć wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowane dane dotyczące całego powiatu szczycieńskiego. Analiza lat 2016-2019 wskazuje, że powiat szczycieński charakteryzował się większą dynamiką spadku stopy bezrobocia. Zmniejszanie się skali bezrobocia rejestrowanego było w tym czasie charakterystyczne dla całego kraju, przy czym zaobserwowano tendencję, zgodnie z którą bezrobocie spadało w większym stopniu na obszarach, które były nim bardziej dotknięte i wykazywały wyższe jego wartości.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2016-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W 2019 roku stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim wyniosła 8,7%, podczas gdy w województwie 9,0%. Najniższe wartości wykazywała dla całego kraju, gdzie ukształtowała się na poziomie 5,2%. Warto jednak zauważyć, że dynamika spadku tego wskaźnika była w analizowanym okresie najwyższa w powiecie szczycieńskim. Liczba osób bezrobotnych w Gminie Wielbark w 2019 roku wyniosła 214 osób, w tym 135 kobiet i 79 mężczyzn. Od 2016 roku spadła o 126 osób, czyli o 37,1%. Zmniejszył się również odsetek bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – z 8,0 w 2016 roku do 5,2 w 2019 roku. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

2.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe

Na jakość życia mieszkańców bezpośrednio wpływają ich warunki mieszkaniowe. W latach 2017-2019 liczba mieszkań w Gminie Wielbark nieznacznie wzrosła. W 2019 roku do użytku oddano 46 mieszkań w gminie, w tym 26 indywidualnych oraz 20 przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem. W 1 312 budynkach znajdowało się 1 807 mieszkań, co oznacza wzrost w porównaniu do 2017 roku liczby budynków o 46 oraz liczby mieszkań o 58. Na każdy tysiąc mieszkańców w 2019 roku przypadało tu 279,7 mieszkań, czyli o 12,8 więcej niż w 2017 roku.

Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Budynki mieszkalne	1 266	1 275	1 312
Mieszkania	1 749	1 761	1 807
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	74,5	74,9	75,6
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	19,9	20,2	21,1
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,75	3,71	3,58
Mieszkania na 1000 mieszkańców	266,9	269,5	279,7

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Warto zauważyć, że warunki mieszkaniowe w Gminie Wielbark w latach 2017-2019 uległy nieznacznej poprawie. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przez cały ten okres wzrosła z 74,5 m² do 75,6 m², natomiast powierzchnia przypadająca na jednego mieszkańca zwiększyła się o 1,2 m².

Istotnym zadaniem dla władz samorządu lokalnego jest zapewnienie odpowiednich warunków mieszkaniowych dla najuboższej ludności. W 2019 roku w zasobie Gminy Wielbark znajdowało się 60 mieszkań komunalnych, w tym 1 mieszkanie (lokal) socjalny. W porównaniu do 2017 roku liczba mieszkań komunalnych zmniejszyła się o 4. W 2019 roku złożono 13 wniosków na mieszkanie komunalne w zasobie gminy, natomiast nikt nie oczekiwał na mieszkanie socjalne.

2.4. Skala korzystania z pomocy społecznej

W latach 2017-2019 w Gminie Wielbark liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia zmniejszyła się, jednak nie była to jednoznaczna tendencja spadkowa. W 2019 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 553 osobom z 346 rodzin, w których funkcjonowało 950 osób. W porównaniu do 2017 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 16, liczba rodzin zmniejszyła się o 31, natomiast liczba osób w rodzinach o 91. W omawianej perspektywie czasowej zmniejszyła się również liczba osób, korzystających długotrwale z pomocy społecznej – podczas gdy w 2017 roku kształtowała się na poziomie 377, tj. 66,3% wszystkich osób, którym przyznano świadczenie, w 2019 roku były to 293 osoby, które stanowiły 53,0% w strukturze świadczeniobiorców.

Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	569	520	553
- w tym długotrwale korzystające	354	368	293
Liczba rodzin	377	344	346
Liczba osób w rodzinach	1 041	921	950

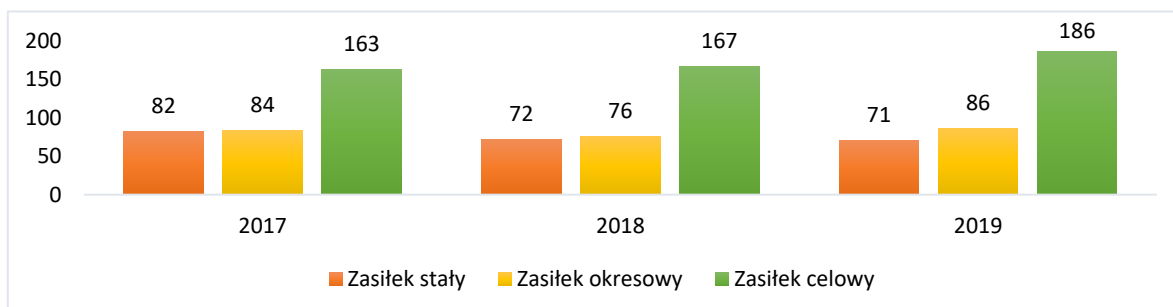
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu opieki społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Struktura świadczeń przyznawanych przez GOPS w Wielbarku wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych. W 2019 roku świadczenia pieniężne otrzymało 236 osób, natomiast świadczenia niepieniężne 324 osoby. Najwięcej osób otrzymywało zasiłki celowe – ich liczba w 2019 roku wyniosła 186, co oznacza wzrost w porównaniu do 2017 roku o 23 osoby (o 14,1%). W przypadku 160 osób był to zasiłek przyznawany w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”. W drugiej kolejności należy wskazać zasiłek okresowy, który w 2019 roku otrzymało 86 osób, czyli o 2 osoby więcej niż w 2017 roku. Większość osób (56) pobiera je z tytułu bezrobocia, podczas gdy zasiłki z powodu niepełnosprawności otrzymywało 8 osób, a z powodu długotrwałej choroby – 9 mieszkańców. Na trzecim miejscu należy wskazać zasiłki stałe, które w 2019 roku

przyznano 71 osobom. Większość z nich to osoby samotnie gospodarujące, które w liczbie 60 stanowiły 84,5% osób otrzymujących zasiłek stały, natomiast pozostałe 11 osób funkcjonowało w rodzinie. Liczba osób otrzymujących zasiłek stały w latach 2017-2019 spadła o 11.

Wykres 4. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

W ramach świadczeń niepieniężnych w 2019 roku 309 osób (w tym 304 dzieci) otrzymało posiłek w ramach Programu „Posiłek w szkole i domu”, 2 osobom udzielono schronienia, a w przypadku 10 osób gmina poniosła odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	195	545	165	429	160	432
Sieroctwo	0	0	1	1	0	0
Bezdomność	4	5	2	3	1	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa	76	375	60	289	79	361
- w tym wielodzietność	46	259	31	179	25	147
Bezrobocie	144	350	111	283	110	280
Niepełnosprawność	140	302	119	235	107	207
Długotrwała lub ciężka choroba	77	164	79	157	76	149
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	6	16	12	33	14	52
- w tym rodziny niepełne	3	7	6	17	4	14
- w tym rodziny wielodzietne	0	0	0	0	0	0

Przemoc w rodzinie	0	0	3	7	3	10
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	4	8	4	5	2	5
Narkomania	0	0	1	1	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	5	7	1	1	7	7
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	1	1	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	0	0	2	3	1	4
Sytuacja kryzysowa	1	1	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	1	1	0	0

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez GOPS w Wielbarku w 2019 roku należy wskazać następujące:

- ubóstwo – 160 rodzin (432 osoby w rodzinach);
- bezrobocie – 110 rodzin (280 osób);
- niepełnosprawność – 107 rodzin (207 osób);
- potrzeba ochrony macierzyństwa – 79 rodzin (361 osób);
- długotrwała lub ciężka choroba – 76 rodzin (149 osób);
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 14 rodzin (52 osoby).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w gminie występowały rzadziej lub wcale. W 2019 roku 7 osób korzystało z pomocy społecznej z powodu trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego, 3 rodziny z powodu przemocy domowej, 2 z tytułu alkoholizmu i po 1 z powodu zdarzeń losowych oraz bezdomności. Warto jednak mieć na uwadze, że statystyki pomocy społecznej nie zawsze odzwierciedlają skalę problemów, które uznawane są za powód do wstydu, które mogą być długo nieuświadomione i niezauważone. Z tego względu problemy takie jak uzależnienia czy przemoc mogą kryć się pod innymi dysfunkcjami i trudnościami, do których łatwiej się przyznać, takimi jak bezrobocie czy niepełnosprawność.

2.5. Aktywność mieszkańców

Zaangażowanie społeczne może przyjmować różnorodne formy – od pomocy sąsiedzkiej i dbałości o czystość najbliższego otoczenia, poprzez działalność w grupach nieformalnych, wolontariat, udział w wyborach i referendach, aż po aktywność w kreowaniu lokalnych polityk publicznych, wyrażającą się np. w inicjowaniu i udziale w konsultacjach społecznych.

Pod względem rozwoju lokalnego, kluczowym obszarem aktywności społeczeństwa jest zaangażowanie w dobrowolną działalność w ramach organizacji pozarządowych, będących przestrzenią nabywania różnych doświadczeń i umiejętności społecznych². W świetle danych

² Sułek, A. (2013). Stan społeczeństwa obywatelskiego. Doświadczenie, działania dla społeczności i kompetencje obywatelskie. Diagnoza Społeczna 2013 Warunki i Jakość Życia Polaków - Raport.

Krajowego Rejestru Sądowego swoją siedzibę na terenie Gminy Wielbark ma 11 podmiotów³, nie licząc organizacji będących w stanie likwidacji. Zgodnie z KRS są to:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Wielbarku,
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Lesinach Wielkich,
- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Wesołowie,
- 4) Gminny Zespół Piłki Nożnej „Omulew Wielbark”,
- 5) Stowarzyszenie Miłośników Ziemi Wielbarskiej w Wielbarku,
- 6) Stowarzyszenie „Kobiety Kucborka”,
- 7) Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych „Lepsze dzieciństwo”,
- 8) „Zielone Wzgórze”,
- 9) Związek Zawodowy Dialog 2012,
- 10) Stowarzyszenie „Kraina Szczęśliwości”,
- 11) Stowarzyszenie Lasy Sędrowskie.

Powyższe organizacje reprezentują różne obszary życia społecznego. Aż trzy spośród nich to ochotnicze straże pożarne, których dominującym obszarem aktywności jest bezpieczeństwo, ale też nierzadko mają potencjał do aktywizacji i integracji społeczności lokalnej. Jedna z organizacji ma charakter sportowy, również jedna – zawodowy. Występują tu także organizacje działające na rzecz ochrony przyrody. Pozostałe to stowarzyszenia ukierunkowane m.in. na rozwój lokalny, aktywizację społeczności oraz wzajemne wsparcie. Status organizacji pożytku publicznego w 2020 roku posiadała jedna organizacja z terenu gminy, tj. Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych „Lepsze dzieciństwo”.

2.6. Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna obejmuje podmioty, realizujące świadczenia o charakterze niematerialnym, służące zaspokajaniu potrzeb osób i rodzin. Jakość i dostępność usług społecznych wpływa na dobrostan całego społeczeństwa. Mają zasadniczo charakter nierynkowy i są finansowane lub współfinansowane przez organy administracji publicznej. Do tej grupy należy zaliczyć w szczególności usługi socjalne, edukacyjne, kulturalne, zdrowotne oraz z zakresu bezpieczeństwa publicznego.

Pomoc społeczna

Instytucjonalny system pomocy społecznej organizowany jest na rzecz osób i rodzin, doświadczających trudnych sytuacji życiowych – szczególnie wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać wyzwań i barier wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. W świetle art. 15 tejże ustawy, pomoc społeczna polega przede wszystkim na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń,
- 2) pracy socjalnej,
- 3) prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej,
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,

³ <https://ems.ms.gov.pl/krs/wyszukiwaniepodmiotu?t:lb=t> stan na 23 września 2020 r.

- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W zakresie pomocy społecznej gmina realizuje szereg zadań, zarówno własnych, jak i zleconych przez administrację rządową. Do tych pierwszych należą przede wszystkim zadania o charakterze obowiązkowym, takie jak m.in. udzielanie schronienia; zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym; przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych, okresowych i celowych; praca socjalna; organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania; prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych; dożywianie dzieci; sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym; kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu. Do zadań własnych gminy należy również przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze; prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki; opracowanie i realizacja projektów socjalnych; podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych; współpraca z PUP w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach oraz realizacji Programu Aktywizacja i Integracja.

Oprócz zadań własnych, gmina realizuje również zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, w szczególności takie jak organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi; prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi; realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia; wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki; przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiołową lub ekologiczną; a także przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom.

Istotne zadania gminy wynikają również z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w świetle której gmina ma obowiązek m.in. tworzenia oraz rozwoju systemu opieki nad dzieckiem oraz pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, współfinansowania pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Jednostką wykonującą zadania gminy w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodziny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wielbarku. Realizuje on ustawowe zadania w zakresie pracy z osobami i rodzinami znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, polegające w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (np. zasiłek celowy, zasiłek okresowy); pracy socjalnej; realizacji usług opiekuńczych; analizie i ocenie zjawisk rodzających zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych; rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb. Według stanu na dzień 31 grudnia 2019 roku w GOPS zatrudnionych było 20 osób, w tym czterech pracowników socjalnych. W gminie pracował w tym czasie jeden asystent rodziny.

Ważny obszar aktywności GOPS stanowi praca socjalna, czyli interdyscyplinarna działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról

społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi⁴. Praca socjalna realizowana jest w oparciu o diagnozę sytuacji klienta, opracowanie planu pomocy i wsparcia w zależności od indywidualnej sytuacji oraz posiadanego potencjału osobistego. Ważne jest systemowe i całościowe podejście do osoby i rodziny w zależności od zdiagnozowanych problemów. Praca socjalna najczęściej polega m.in. na udzielaniu informacji, wskazówek i pomocy przy rozwiązywaniu trudnych spraw życiowych, świadczeniu poradnictwa oraz współpracy z innymi podmiotami pomocy społecznej. W 2019 roku pracą socjalną w gminie objęte były 342 rodziny, w których funkcjonowały 933 osoby, co oznacza spadek liczby rodzin w porównaniu do 2017 roku o 13 i zmniejszenie się, o 22, liczby osób w rodzinach objętych pracą socjalną.

Na terenie gminy funkcjonuje Środowiskowy Dom Samopomocy w Wesołowie, typu mieszanego (A – dla osób przewlekłe psychicznie chorych; B – dla osób upośledzonych umysłowo; C – dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych), dysponujący 49 miejscami. ŚDS prowadzony jest przez Fundację ITAJ w formie powierzenia jako wieloletnie zadanie publiczne z zakresu pomocy społecznej. W końcu 2019 roku w działaniach ŚDS uczestniczyło 50 osób.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie pomocy społecznej zapewniają także m.in.:

- ⇒ Dom Pomocy Społecznej w Szczytnie przeznaczony dla osób przewlekłe psychicznie chorych (171 miejsc), prowadzony przez Powiat Szczycieński i jego filia w Spychowie (25 miejsc);
- ⇒ Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Szczytnie (6 miejsc), prowadzony przez Starostwo Powiatowe w Szczytnie;
- ⇒ Środowiskowy Dom Samopomocy w Szczytnie typu mieszanego (A – dla osób przewlekłe psychicznie chorych; B – dla osób upośledzonych umysłowo; C – dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych), prowadzony przez Powiat Szczycieński, dysponujący 69 miejscami oraz jego filia w Piasutnie z 60 miejscami.

Pomoc i wsparcie mieszkańcom gminy w zakresie uzależnień i przemocy w rodzinie zapewnia przede wszystkim Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Do zadań GKRPA należy m.in. podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego; przeprowadzanie rozmów motywacyjno-interwencyjnych z osobami mającymi problem z nadużywaniem alkoholu oraz członkami ich rodzin; współdziałanie z organizacjami pozarządowymi i społecznymi w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi; a także prowadzenie kontroli przestrzegania warunków sprzedaży napojów alkoholowych i opiniowanie wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

Zespół Interdyscyplinarny realizuje zadania gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W jego skład wchodzi osoby z różnych grup zawodowych, reprezentujące instytucje publiczne odpowiedzialne za działania w tym obszarze. Zespół integruje i koordynuje działania różnych podmiotów i specjalistów, w szczególności poprzez diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, podejmowanie działań w środowisku nim zagrożonym bądź dotkniętym, rozpowszechnianie informacji o możliwych formach pomocy oraz inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.

⁴ Art. 6 pkt. 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

W zakresie przeciwdziałania uzależnieniom oraz ochrony przed przemocą w rodzinie przy GOPS w Wielbarku funkcjonuje Punkt Konsultacyjno-Informacyjny, w ramach którego jest udzielana pomoc osobom uzależnionym, współuzależnionym, dotkniętym bądź zagrożonym przemocą. W Punkcie wsparcie jest świadczone przez specjalistę psychoterapii uzależnień, radcę prawnego, psychologa oraz terapeutę uzależnień.

Jako uzupełnienie lokalnego systemu pomocy i wsparcia w zakresie pomocy społecznej i rynku pracy należy wskazać również:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, które realizuje zadania powiatu wynikające nie tylko z ustawy o pomocy społecznej, ale także m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (jako organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej) oraz ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.
- Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Szczytnie, będącą placówką oświatową i jedyną publiczną poradnią w powiecie szczycieńskim, świadcząca bezpłatną specjalistyczną pomoc diagnostyczną, terapeutyczną i profilaktyczną skierowaną do dzieci, młodzieży uczącej się, rodziców, opiekunów i nauczycieli.
- Powiatowy Urząd Pracy w Szczytnie, który realizuje zadania powiatu w obszarze aktywizacji zawodowej, polegające m.in. na udzielaniu pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy, organizowaniu i finansowaniu usług i instrumentów rynku pracy, przyznawaniu i wypłacaniu zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia, a także opracowywaniu analiz i sprawozdań dotyczących rynku pracy.

Oświata, wychowanie i kultura

Zgodnie z art. 7 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Zadania oświatowe wynikają ponadto z postanowień ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz z ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela. Realizując zadania ustawowe Gmina Wielbark prowadzi cztery placówki:

- 1) Przedszkole Samorządowe im. Jana Brzechwy w Wielbarku,
- 2) Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Łatanej Wielkiej,
- 3) Szkoła Podstawowa im. Orła Białego w Zabelach,
- 4) Szkoła Podstawowa im. Królowej Jadwigi w Wielbarku.

W szkołach podstawowych, według stanu na 30 września 2019 roku uczyło się 536 uczniów, przy czym najwięcej (419) w SP w Wielbarku. Do przedszkola samorządowego, oddziałów przedszkolnych oraz Przedszkola Niepublicznego „Akademia Malucha” łącznie uczęszczało w tym czasie 212 wychowanków, w tym 62 dzieci w wieku 6 lat i 7 dzieci niepełnosprawnych.

Samorządową instytucją kultury w gminie jest Gminny Ośrodek Kultury w Wielbarku, do zadań którego należy przede wszystkim krzewienie kultury i zachęcanie mieszkańców do uczestnictwa w niej. GOK organizuje wiele wydarzeń służących rozwojowi dzieci i młodzieży, integracji gminnej społeczności lokalnej, rozwijaniu pasji i zainteresowań mieszkańców. Są wśród nich obchody ważnych świąt i rocznic, wakacje z GOK-iem, konkursy, koncerty, warsztaty, wystawy, spektakle i wiele innych. W Wielbarku funkcjonuje również Gminna Biblioteka Publiczna, wraz z filią w Przeździęku Wielkim.

Uzupełnienie zasobów lokalnej polityki społecznej w zakresie edukacji, wychowania i kultury stanowią instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu, takie jak Zespół Szkół Nr 1 im. Stanisława Staszica w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 2 im. Jędrzeja Śniadeckiego w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 3 im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szczytnie. Należy wskazać również, że w Szczytnie funkcjonuje Wyższa Szkoła Policji.

Bezpieczeństwo publiczne

Na bezpieczeństwo publiczne wpływa ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy, ustrój i suwerenność państwa przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli, godzącymi w ogólnoprzyjęte normy postępowania⁵. Główną instytucją, której zadaniem jest pilnowanie przestrzegania prawa i ściganie przestępców oraz zapewnienie ochrony i pomocy w sytuacjach kryzysowych zarówno wobec ludzi jak i mienia, jest Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie – obszar gminy obsługuje jeden dzielnicowy. Ochronę przeciwpożarową zapewnia Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Szczytnie oraz 3 jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej – w Wielbarku, Lesinach Wielkich i Wesołowie.

Opieka zdrowotna

Zasadniczym elementem opieki zdrowotnej w Polsce są obecnie lekarze pierwszego kontaktu, realizujący podstawową opieką zdrowotną (POZ). Zawiera się w niej leczenie oraz profilaktyka chorób, rehabilitacja, orzekanie o stanie zdrowia, a także zapewnienie pacjentom opieki pielęgniarki środowiskowej oraz położnej. POZ może działać jako niepubliczny zakład opieki zdrowotnej (NZOZ) – firma prywatna; samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej (SPZOZ) – jednostka państwowa lub podległa jednostkom samorządu terytorialnego albo jako indywidualna lub grupowa praktyka lekarska. Ponadto, w krajowym systemie opieki zdrowotnej przewiduje się szereg innych rodzajów świadczeń, np. ambulatoryjną opiekę specjalistyczną, leczenie szpitalne oraz ratownictwo medyczne.

W 2019 roku mieszkańcom Gminy Wielbark udzielono w ramach podstawowej opieki zdrowotnej 15 946 porad, natomiast w całym okresie 2017-2019 były to łącznie 46 822 porady. Funkcjonują tu 2 podmioty ambulatoryjne, tj. Przychodnia Lekarska Elmed Wielbark oraz NZOZ Przychodnia Lekarska Medix w Wielbarku. Są tu również 2 apteki.

Ze względu na bliskość Szczytna mieszkańcy gminy mają również dostęp do przychodni i poradni specjalistycznych znajdujących się w mieście. Usługi w zakresie hospitalizacji osób potrzebujących całodobowych lub całodziennych świadczeń medycznych, ambulatoryjnej specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz pomocy doraźnej świadczy Zespół Opieki Zdrowotnej w Szczytnie. W szpitalu funkcjonują oddziały: wewnętrzny, położniczo-ginekologiczny, dziecięcy, chirurgiczny z pododdziałami ortopedycznymi oraz oddział intensywnej terapii. Przy szpitalu znajdują się poradnie m.in. kardiologiczna, ginekologiczno-położnicza, chirurgiczna oraz urazowo-ortopedyczna, a także nocna i świąteczna opieka zdrowotna.

⁵ encyklopedia.pwn.pl/haslo/3876790/bezpieczenstwo-publiczne.html.

3. Wyzwania lokalnej polityki społecznej

Wyzwania lokalnej polityki społecznej zostały zdiagnozowane przede wszystkim na bazie przeprowadzonej diagnozy. Podstawą do ich określenia stały się dominujące powody udzielania mieszkańcom świadczeń z pomocy społecznej, a także dane i informacje pozyskane z innych instytucji oraz baz, które dotyczą problemów mniej widocznych i trudniejszych do zdiagnozowania.

3.1. Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie

Ubóstwo jest zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny⁶. Może ono być mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w 2018 roku została zahamowana tendencja spadkowa zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wydatki gospodarstw domowych. W porównaniu do 2017 roku wzrósł, z ok. 4 do 5%, zasięg ubóstwa skrajnego oraz, z ok. 13 do 14% ubóstwa relatywnego. Wyniki badania budżetów gospodarstw domowych wskazują, że zaobserwowany w 2018 roku wzrost zasięgu ubóstwa ekonomicznego miał miejsce przy jednoczesnej poprawie przeciętnej sytuacji dochodowej gospodarstw domowych. W tym czasie jednak zaobserwowano nieco wyższe wartości niektórych wskaźników zróżnicowania dochodów oraz nieznaczne obniżenie wartości realnych, uwzględniających wzrost cen, wydatków gospodarstw domowych. Zwiększenie zasięgu ubóstwa dotyczyło w większym stopniu mieszkańców wsi, głównie gospodarstw domowych utrzymujących się ze świadczeń społecznych innych niż emerytura i renty. Do czynników zwiększających zagrożenie ubóstwem należy ponadto zaliczyć niski poziom wykształcenia oraz obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym⁷.

Ubóstwo stanowi jeden z powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej, przy czym musi ono współwystępować z innym powodem wskazanym w artykule 7 ustawy o pomocy społecznej. W 2019 roku ubóstwo stanowiło główny tytuł udzielania wsparcia mieszkańcom Gminy Wielbark. Z tego powodu świadczenia z pomocy społecznej otrzymało 160 rodzin, w których funkcjonowały 435 osoby. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 35, tj. o 18,0%, natomiast liczba osób w rodzinach spadła o 113, czyli o 20,7%. Nadal jednak wartości te utrzymują się na dość wysokim poziomie.

Sytuację społeczną, rodzinną czy finansową osoby w istotny sposób warunkuje jej status na rynku pracy. Praca stanowi bowiem nie tylko źródło dochodu, ale także daje możliwość zapewnienia sobie i rodzinie godnego funkcjonowania, szansę na rozwój osobisty, spełnienie zawodowe oraz zachowanie kontaktów społecznych. Wyzwaniem dla służb społecznych jest obecnie dość powszechne zjawisko bierności zawodowej, spowodowanej postawą ukierunkowaną na korzystanie z transferów socjalnych, które w wystarczający sposób zaspokajają potrzeby rodzin. Grupa osób nieaktywnych zawodowo jest dość zróżnicowana. Są to m.in. osoby, które nie wykazują chęci do podjęcia pracy, pomimo iż są do niej całkowicie zdolne; osoby, które w wieku aktywności zawodowej nabyły uprawnienia rentowe i nie chcą

⁶ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>

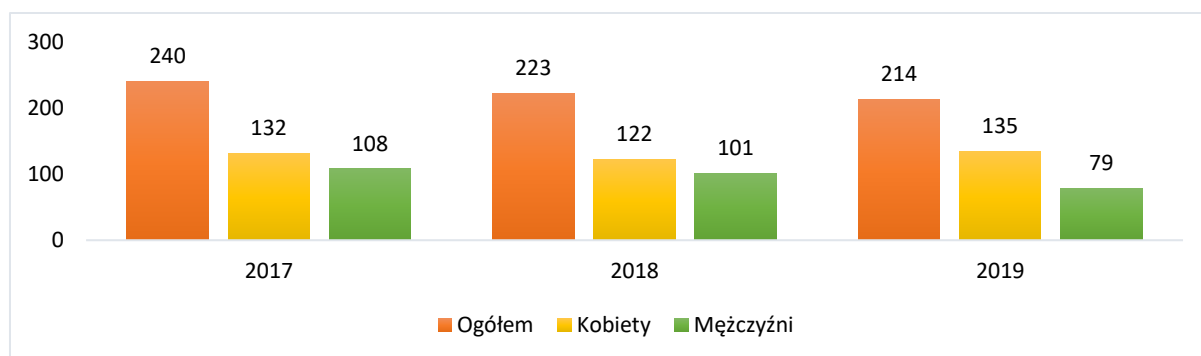
⁷ *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, s. 1 i nast.

wracać na rynek pracy; czy osoby, które widzą mniej korzyści w zatrudnieniu niż w pozostawaniu bez niego (np. trudności w zapewnieniu opieki nad dziećmi, dojazdu do pracy). Stan bierności zawodowej dotyczy nierzadko osób niepełnosprawnych, a także młodzieży, która nie weszła jeszcze na ścieżkę zawodową lub czasowo wycofała się z rynku pracy z powodu kontynuowania edukacji czy konieczności opieki nad dzieckiem.

Bezrobotnym natomiast, w świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy. Definicja bezrobotnego wskazuje na zdolność i chęć do podjęcia zatrudnienia, choć w praktyce może to wyglądać nieco inaczej. Część osób rejestruje się w urzędzie pracy ze względu na potrzebę objęcia ubezpieczeniem zdrowotnym, a nierzadko pracują w tzw. szarej strefie. Z uwagi jednak na to, że nie dysponujemy danymi dotyczącymi bierności zawodowej oraz pracy nierejestrowanej, poniższa analiza będzie dotyczyła bezrobocia rejestrowanego.

W grudniu 2019 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Szczytnie zarejestrowanych było 214 osób bezrobotnych z obszaru gminy, czyli o 26 osób mniej niż w 2017 roku. W strukturze dominowały kobiety, które w liczbie 135 stanowiły 63,1% ogółu. Tendencja ta utrzymywała się w całym analizowanym okresie.

Wykres 5. Bezrobotni w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Przyczyn powstawania bezrobocia można upatrywać w różnych źródłach – do podstawowych zalicza się jednak trzy grupy czynników: 1) indywidualne; 2) koniunkturalne oraz 3) instytucjonalne. Pierwsze z wymienionych to czynniki stanowiące pochodną indywidualnych preferencji, a także związane z jego charakterystyką, czyli m.in. brak ofert pracy spełniających określone oczekiwania, chęć znalezienia pracy blisko miejsca zamieszkania, poziom wykształcenia, umiejętności czy sprawność fizyczna. Czynniki koniunkturalne wpływają bezpośrednio na wielkość popytu na pracę, a więc zapotrzebowania na pracowników zgłaszanego przez pracodawców. Można wśród nich wymienić np. kryzys gospodarczy czy wprowadzenie nowych technologii. Czynniki instytucjonalne to natomiast system pomocy osobom bezrobotnym, mechanizm płacy minimalnej, system podatkowy czy działalność związków zawodowych⁸.

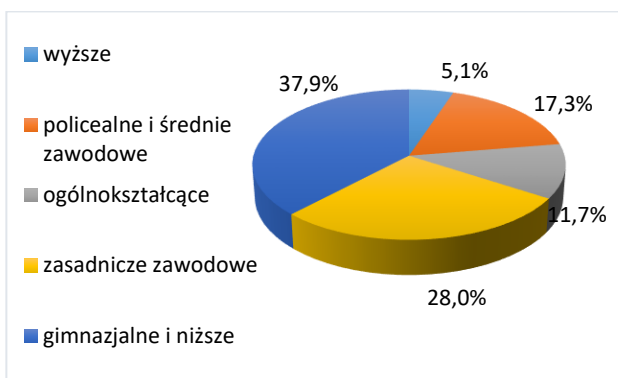
Z punktu widzenia wsparcia osób doświadczających bezrobocia kluczowe znaczenie mają czynniki indywidualne, które wpływają na zdolność i motywację do podjęcia zatrudnienia. Jednym z takich czynników jest płeć – jak już wspomniano wśród mieszkańców Gminy Wielbark to kobiety znajdują się w trudniejszej sytuacji na rynku pracy. Jest ich znacznie więcej

⁸ *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, red. naukowa dr J. Starega-Piasek, Warszawa 2013, s. 15-16.

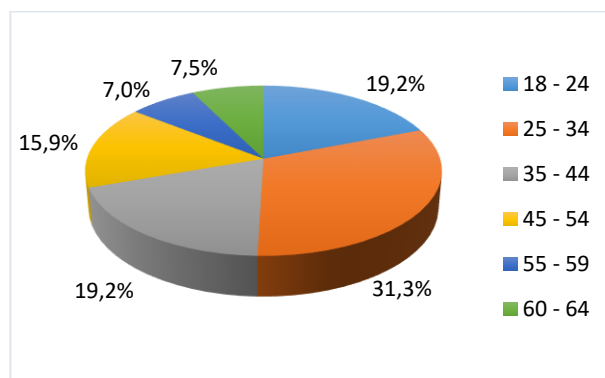
w strukturze bezrobotnych niż mężczyzn. Może to być efekt m.in. kwalifikacji nieadekwatnych do potrzeb rynku pracy, przerw związanych z urodzeniem i wychowaniem dzieci czy stereotypów, w świetle których kobiety nie są chętnie zatrudniane z obawy o gorszą wydajność pracy czy większe ryzyko podejmowania zwolnień lekarskich ze względu na choroby dzieci.

Analiza cech socjodemograficznych bezrobotnych mieszkańców Gminy Wielbark wskazuje na dość duży odsetek osób młodych. Bezrobotni do 34 roku życia, w liczbie 108, stanowili w grudniu 2019 roku ponad połowę (50,5%) wszystkich mieszkańców gminy zarejestrowanych w PUP w Szczytnie. Niespełna jedna piąta to osoby w wieku od 35 do 44 lat (41; 19,2%), natomiast osoby od 45 lat wzwyż to mniej niż jedna trzecia (65; 30,4%).

Wykres 6. Bezrobotni według wykształcenia (31.12.2019)

Wykres 7. Bezrobotni według wieku (31.12.2019)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH PUP W SZCZYTNIU.

Największa część bezrobotnych z terenu gminy to osoby o niskim poziomie wykształcenia. Aż 37,9% (81 osób) posiada wykształcenie gimnazjalne lub niższe, natomiast 28,0% (60 osób) ma wykształcenie zasadnicze zawodowe. Ponad 17,0% bezrobotnych (37 osób) legitymuje się wykształceniem policealnym i średnim zawodowym; 11,7% (25 osób) ogólnokształcącym, a 5,1% (11 osób) wyższym.

Tabela 8. Wybrane kategorie bezrobotnych w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba bezrobotnych	240	223	214
- w tym kobiety	132	122	135
Długotrwale bezrobotni	110	90	87
Z prawem do zasiłku	61	55	44
Bezrobotni do 30 roku życia	65	89	85
Bezrobotni do 25 r.ż.	34	51	41
Bezrobotni powyżej 50 r.ż.	66	51	48
Niepełnosprawni	18	9	7
Bez kwalifikacji zawodowych	58	66	46
Bez doświadczenia zawodowego	37	45	51

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH PUP W SZCZYTNIU.

Bezrobotni mieszkańcy gminy w większości nie figurują długo w rejestrze PUP. Ponad połowa (54,7%) osób bezrobotnych w grudniu 2019 roku pozostawała w rejestrze przez okres do 6 miesięcy. Bezrobotnymi przez okres od 6 do 12 miesięcy było w tym czasie 18,2% osób

zarejestrowanych, natomiast od 12 miesięcy wzwyż 27,1%. Pomimo dość szybkiej aktywizacji bezrobotnych, nadal jednym z problemów pozostaje długotrwałe bezrobocie, rozumiane jako pozostawanie przez bezrobotnego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby należące do kategorii osób długotrwałe bezrobotnych, w 2019 roku w liczbie 87 stanowiły 40,7% wszystkich bezrobotnych z gminy. W porównaniu do 2017 roku ich liczba spadła o 23 osoby, tj. o 20,9%, a odsetek w strukturze zmniejszył się o 5,1 punktu procentowego.

W szczególnej sytuacji na rynku pracy znajdują się również bezrobotni do 30 roku życia, którzy w 2019 roku w liczbie 85 osób stanowili 39,7% ogółu oraz bezrobotni powyżej 50 roku życia (22,4%). Przeszkodą w znalezieniu zatrudnienia mogą być kwalifikacje zawodowe nieadekwatne do potrzeb rynku pracy – w 2019 roku brak kwalifikacji dotyczył 21,5% bezrobotnych, a także brak doświadczenia zawodowego, odnotowany w przypadku 23,% bezrobotnych. Jednym z czynników utrudniających aktywność na rynku pracy może być również niepełnosprawność. W rejestrze bezrobotnych PUP w końcu 2019 roku figurowało jedynie 7 osób niepełnosprawnych z terenu gminy, jednak należy pamiętać, że nierzadko ich aktywizacja zawodowa jest utrudniona – z jednej strony ze względu na czynniki indywidualne, takie jak stan zdrowia czy rodzaj niepełnosprawności, a z drugiej strony z uwagi na niską dostępność komunikacyjną terenów wiejskich, bariery architektoniczne czy obawy potencjalnych pracodawców przed zatrudnianiem osób niepełnosprawnych.

3.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Rodzina jest podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. To w niej rodzą się i wychowują dzieci, a także są zaspokajane różnorodne potrzeby jej członków – zarówno te podstawowe (np. wyżywienie, ubranie, schronienie), jak i wyższego rzędu (akceptacja, miłość, szacunek, rozwój zainteresowań i zdolności). Rodzina wypełnia ważne funkcje, przede wszystkim materialno-ekonomiczną, opiekuńczą, wychowawczą i emocjonalno-ekspresyjną, zapewniając swoim członkom podstawy do życia i rozwoju, opiekę w przypadku osób niesamodzielnych, przygotowanie dzieci od prawidłowego wypełniania ról społecznych, a także realizację potrzeb psychologicznych zarówno w rodzinie, jak i poza nią.

Źródłem wykluczenia społecznego rodziny są bariery i trudności, które ujemnie wpływają na wypełnianie przez nią podstawowych funkcji, m.in.: niska świadomość oraz niedobór kompetencji rodzicielskich, niezaradność życiowa rodziców, bezrobocie, ubóstwo materialne, rozpad więzi rodzinnych (często związany z migracją zarobkową), choroba psychiczna, łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych, zwłaszcza alkoholu i dopalaczy, uzależnienia, stosowanie przemocy fizycznej, psychicznej lub ekonomicznej wobec członków rodziny, a także negatywne wzorce w środowisku zamieszkania.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Wielbark w 2019 roku, ponad połowę (51,4%) stanowiły rodziny z dziećmi. W 183 takich rodzinach funkcjonowało 749 osób. Największy odsetek stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (44,8%), a w drugiej kolejności z jednym dzieckiem (26,2%) oraz trojgiem dzieci (23,5%). Rodziny z czworgiem i większą liczbą dzieci stanowiły 5,5% ogółu. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin z dziećmi obejmowanych wsparciem zmniejszyła się o 14, tj. o 7,1%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 71, tj. 8,7%.

W 2019 roku wsparciem obejmowano 45 rodzin niepełnych, w których żyły 154 osoby. Prawie połowa (44,4%) to rodziny z jednym dzieckiem, niespełna jedną czwartą stanowiły natomiast

rodziny z dwojgiem (24,4%) i trojgiem dzieci (22,2%). W czterech rodzinach była czwórka lub większa liczba dzieci.

Tabela 9. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ogółem, w tym o liczbie dzieci:	197	820	176	711	183	749
1	65	198	57	165	48	138
2	82	330	70	278	82	330
3	33	183	38	192	43	213
4	14	83	8	50	8	50
5	1	7	2	16	1	10
6 i więcej	2	19	1	10	1	8

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Jednym z problemów rodzin w Gminie Wielbark jest niewydolność opiekuńczo-wychowawcza. Pojawia się ona w środowiskach wieloprotymowych, doświadczających bezrobocia, ubóstwa materialnego, złych warunków mieszkaniowych i różnych dysfunkcji. W 2019 roku z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego z pomocy społecznej korzystało 14 rodzin, w których funkcjonowały 52 osoby. Z tytułu ochrony macierzyństwa wsparcie otrzymywało natomiast aż 79 rodzin, w których żyło 361 osób, w tym 25 rodzin ze względu na wielodzietność.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkiem oraz instytucjami.

Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. W 2019 roku w GOPS w Wielbarku zatrudniony był jeden asystent rodziny, którego wsparciem objętych było 18 rodzin. W 2018 roku asystenturą obejmowano 14 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, a w 2017 roku 10 rodzin.

3.3. Niepełnosprawność, choroby, starzenie się społeczeństwa

W świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) zdrowie jest nie tylko całkowitym brakiem choroby czy niepełnosprawności, ale także stanem pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Stanowi ono jeden z podstawowych

czynników, wpływających na jakość życia rodzin i poszczególnych osób. Zachowanie odpowiedniego poziomu zdrowotności społeczeństwa stanowi obecnie poważne wyzwanie, ze względu m.in. na systematycznie *starzenie się społeczeństwa*, zagrożenia środowiskowe, niewłaściwą dietą czy mało aktywny tryb życia itp.

Wśród głównych powodów ubiegania się mieszkańców Gminy Wielbark o świadczenia z pomocy społecznej są dwa bezpośrednio związane ze zdrowiem. W 2019 roku w 107 rodzinach funkcjonowały osoby z niepełnosprawnością, wymagające z tego tytułu wsparcia, natomiast długotrwałej lub ciężkiej choroby członka rodziny doświadczyło 76 środowisk. Problemy zdrowotne mogą być jedną z przyczyn ubóstwa i innych problemów osób i rodzin. Zaburzają bowiem ich prawidłowe funkcjonowanie w wielu aspektach, niejednokrotnie przyczyniając się do obniżenia jakości życia i wystąpienia trudnych sytuacji, takich jak utrata pracy, niemożność podjęcia zatrudnienia, trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

Podobnie może wyglądać sytuacja w przypadku niepełnosprawności, która w świetle definicji WHO, oznacza „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁹. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy¹⁰. Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień. Statystyki pomocy społecznej wskazują na to, że niepełnosprawność jest istotnym powodem udzielania wsparcia mieszkańcom w całym analizowanym okresie. Liczba rodzin objętych wsparciem z tego tytułu w latach 2017-2019 zmniejszyła się o 33, nadal jednak pozostaje na dość wysokim poziomie.

Pogarszanie się poziomu zdrowotności społeczeństwa jest związane z procesem jego *starzenia się*. W Gminie Wielbark przybiera on dość umiarkowane rozmiary, jednak należy pamiętać, że grono osób w wieku emerytalnym będzie się powiększać. Faktyczna sytuacja życiowa osób starszych jest mocno zróżnicowana, niemniej jednak czynniki takie jak podeszły wiek, osłabiona zdrowotność czy obniżona sprawność organizmu, z którymi wiąże się jakiś deficyt zdolności wrodzonych lub nabytych, stanowią przyczynek do marginalizacji i izolacji społecznej. Częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności danej osoby do samodzielnej egzystencji (w wymiarze indywidualnym i społecznym) stanowi bowiem poważną barierę w wypełnianiu podstawowych ról w środowisku rodzinnym, miejscu zamieszkania czy pracy.

W 2019 roku świadczenia z pomocy społecznej otrzymywało 46 osób w wieku emerytalnym, które stanowiły 7,2% ogółu świadczeniobiorców. Pomocą społeczną objętych było 47 rodzin emerytów i rencistów, w których funkcjonowało 71 osób. Spośród nich, 30 rodzin było jednoosobowych, 12 dwuosobowych i 5 rodzin liczących od 3 osób wwyż.

Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze

⁹ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnospawnosci;3947453.html>

¹⁰ Art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W 2019 roku pomoc w postaci usług opiekuńczych otrzymywało 14 osób, czyli o 6 osób więcej niż w 2017 roku.

Osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W 2019 roku w DPS-ach w przebywało 10 mieszkańców gminy, czyli o 4 osoby więcej niż w 2017 roku.

3.4. Przemoc w rodzinie i uzależnienia

Przemoc w rodzinie oraz uzależnienia stanowią poważne dysfunkcje społeczne, które wpływają na funkcjonowanie osób, rodzin i całych społeczności. Są one bardzo trudne do zdiagnozowania, ponieważ niejednokrotnie mają ukryty charakter. Osoby nimi dotknięte lub doświadczające ich w rodzinach mogą nie zdawać sobie sprawy z powagi problemu, traktować go jako wewnętrzną sprawę rodziny, bądź nie ujawniają swoich obaw ze względu na strach przed wstydem i ostracyzmem społecznym. To może tłumaczyć, dlaczego dysfunkcje te mogą nie występować w statystykach pomocy społecznej bądź występować w niewielkiej skali, podczas gdy w rzeczywistości zarówno przemoc, jak i uzależnienia kryją się pod bezrobociem, ubóstwem, niepełnosprawnością i innymi trudnościami życiowymi.

W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, oznacza ona jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Tabela 10. Wybrane dane dotyczące przemocy w rodzinie w Gminie Wielbark w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób objętych pomocą grup roboczych	47	95	70
- kobiety	23	29	22
- mężczyźni	20	30	22
- dzieci	4	36	26
- osoby starsze	5	3	3
Liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty	23	29	20
Liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę	19	16	14
Liczba zakończonych procedur NK w przypadku:			
- ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy	10	24	14
- rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowanych działań	0	2	3

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE SPRAWOZDANIA Z REALIZACJI KRAJOWEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.

Główne źródło informacji na temat przemocy w rodzinach w Gminie Wielbark stanowią dane ze sprawozdań w zakresie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W ich świetle corocznie kilkadziesiąt mieszkańców gminy obejmowanych jest pomocą w sytuacji podejrzenia lub zaistnienia przemocy. W 2019 roku pracą grup roboczych objętych było 70 osób, w tym po 22 kobiety i mężczyzn oraz 26 dzieci. W 2018 roku było to 95 osób, natomiast w 2017 roku 47 osób. Liczby te nie wykazują jednoznacznej tendencji zmian, świadczą natomiast o tym, że problem przemocy w rodzinach w gminie istnieje. W perspektywie lat 2017-2019 liczba osób objętych pomocą grup roboczych wzrosła o 23, tj. o 48,9%.

Procedurą „Niebieskie Karty” w 2019 roku objętych było 20 rodzin, przy czym w 14 rodzinach została ona w tym roku wszczęta. Liczba rodzin objętych procedurą spadła w porównaniu do 2017 roku o 3. Zmniejszyła się również liczba rodzin, w których wszczęto procedurę (o 5). W latach 2017-2019 procedurę „Niebieskie Karty” zakończono w 53 przypadkach, przy czym w 48 z powodu ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy, natomiast w 5 rodzinach ze względu na rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowanych działań.

Uzależnienie, w świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia, rozumiane jest jako stan psychiczny i fizyczny, który wynika z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczenia jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów¹¹. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Tabela 11. Wybrane dane dotyczące działalności Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób, które zgłosiły się do Punktu, w tym:	141	145	316
- osoby z własnym problemem alkoholowym	32	43	27
- osoby współuzależnione	22	25	21
- DDA (doroste dzieci alkoholików)	3	13	11
- osoby podejrzane o stosowanie przemocy w rodzinie	5	9	9
- osoby doświadczające przemocy w rodzinie	11	11	12
- osoby zgłaszające problem narkomanii w rodzinie	4	6	2
- osoby z własnym problemem narkotykowym	1	4	2
Liczba udzielonych porad	649	805	1 048

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE SPRAWOZDAŃ Z REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH W GMINIE WIELBARK ORAZ GMINNEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA NARKOMANII ZA LATA 2017-2019.

¹¹Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

Na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe określenie skali uzależnień. Przyczyny są różne – osoby uzależnione i ich rodziny mogą nie zdawać sobie sprawy z problemu, mogą również chcieć go ukrywać albo próbować zwalczyć we własnym gronie. W świetle statystyk GOPS w Wielbarku w latach 2017-2019 corocznie ze wsparcia z powodu alkoholizmu korzystało od 2 do 4 rodzin, a z powodu narkomanii, w całym tym okresie, tylko jedna osoba. Informacji o większej skali problemu uzależnień, a także, omawianego wcześniej, problemu przemocy w rodzinie, dostarczają dane, dotyczące funkcjonowania punktu Konsultacyjno-Informacyjnego funkcjonującego przy GOPS w Wielbarku.

W 2019 do Punktu zgłosiło się 316 osób, czyli o 175 osób więcej niż w 2017 roku. Wśród nich było 27 osób z własnym problemem alkoholowym, 21 osób współuzależnionych, 11 DDA, tj. dorosłych dzieci alkoholików, 2 osoby zgłaszające problem narkomanii w rodzinie oraz 2 osoby z własnym problemem alkoholowym. Ze wsparcia w ramach Punktu korzystają również osoby, które doświadczają przemocy w rodzinie – w 2019 roku było ich 12, czyli o jedną więcej niż w 2017 roku. Ponadto warto wskazać, że wśród mieszkańców otrzymujących pomoc w Punkcie są również osoby z postępującym problemem choroby depresyjnej, z problemem zachowań agresywnych, z problemami wychowawczymi oraz z myślami samobójczymi. Problemy te nierzadko współwystępują z przemocą lub uzależnieniami, mogą też stanowić ich konsekwencję lub przyczynę.

4. Podsumowanie części diagnostycznej

4.1. Analiza SWOT

Uzupełnienie i podsumowanie diagnozy sytuacji społecznej stanowi analiza SWOT przedstawiająca mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w odniesieniu do sytuacji społecznej Gminy Wielbark.

MOCNE STRONY

- 1) Wykwalifikowani i doświadczeni specjaliści w obszarze polityki społecznej.
- 2) Instytucje działające na terenie gminy oraz powiatu w obszarze pomocy i wsparcia.
- 3) Zaangażowanie w sprawy społeczne różnych podmiotów, w tym instytucji publicznych i organizacji pozarządowych.
- 4) Współpraca samorządu gminy z organizacjami pozarządowymi.
- 5) Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego, zapewniony przez wykwalifikowane i sprawnie działające służby.
- 6) Dość dobrze rozwinięty sektor przedsiębiorczości, w tym większe zakłady pracy.
- 7) Walory naturalne i krajobrazowe gminy.

SŁABE STRONY

- 1) Zmniejszanie się liczby mieszkańców gminy, w wyniku ujemnego salda migracji oraz niewielkich wartości przyrostu naturalnego.
- 2) Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, powodujący zwiększanie się grona osób wymagających wsparcia z powodu wieku, niepełnosprawności i przewlekłych chorób.
- 3) Niewystarczająca dostępność lekarzy specjalistów, np. geriatrów, psychiatrów (również dziecięcych).
- 4) Roszczeniowe postawy i bierność oraz niechęć do aktywizacji zawodowej niektórych osób i grup społecznych.
- 5) Bariery architektoniczne i komunikacyjne w przestrzeni publicznej.
- 6) Występowanie niekorzystnych zjawisk społecznych, takich jak przemoc w rodzinie i uzależnienia.
- 7) Utrzymywanie się dość wysokiej skali osób długotrwale korzystających ze wsparcia.
- 8) Funkcjonowanie części mieszkańców w rodzinach dotkniętych ubóstwem i bezrobociem.
- 9) Problemy i dysfunkcje rodzin, skutkujące umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.

SZANSE

- 1) Fundusze unijne (w perspektywie budżetowej 2021-2027), środki ministerialne oraz inne zewnętrzne źródła finansowania przedsięwzięć w gminie.
- 2) Rozwój ekonomii społecznej, w tym w obszarze reintegracji społeczno-zawodowej.
- 3) Wykorzystanie nowych technologii w celu poprawy efektywności i organizacji pracy, w tym w zakresie wprowadzania pracy zdalnej i zwiększenia zakresu komunikacji on-line.

- 4) Wdrażanie rozwiązań z zakresu gospodarki obiegu zamkniętego i wysokiej efektywności energetycznej – nowe miejsca pracy, poprawa stanu środowiska i zdrowotności.
- 5) Nowe programy wspierające rozwój społeczeństwa obywatelskiego (np. Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich PROO, Korpus Solidarności, Program Wspierania Rozwoju Uniwersytetów Ludowych).

ZAGROŻENIA

- społeczeństwa i jakość jego życia.
- 2) Sytuacje kryzysowe o dużym poziomie nieprzewidywalności i zmienności, powodujące istotne zmiany społeczne, gospodarcze i kulturowe.
 - 3) Rozwój nowych technologii i ich dostępność dla dzieci i młodzieży, sprzyjająca osłabianiu więzi społecznych, czerpaniu negatywnych wzorców, alienacji, pogłębianiu problemów młodych ludzi i pogarszaniu ich zdrowia psychicznego.
 - 4) Coraz większa dostępność alkoholu i substancji psychoaktywnych dla młodzieży, m.in. poprzez internet.
 - 5) Zjawisko „dziedziczenia” dysfunkcji oraz powielania negatywnych wzorców, w tym w zakresie funkcjonowania rodzin, aktywności zawodowej i społecznej.
 - 6) Stereotypy i uprzedzenia, mogące wpływać na postrzeganie osób niepełnosprawnych, starszych i chorujących w środowisku lokalnym.

4.2. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią, czyli w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej, została przeprowadzona w oparciu o diagnozę sytuacji społecznej Gminy Wielbark oraz określone wyzwania, problemy i potrzeby w zakresie rozwoju społecznego. Opiera się ona na założeniu, że zaplanowane działania będą sukcesywnie realizowane przy efektywnym wykorzystaniu zasobów instytucjonalnych i organizacyjnych, uwzględniając jednak zagrożenia, które mogą utrudniać realizację Strategii.

Prognozą objęto pięć obszarów, które uznano za priorytetowe w kontekście rozwoju społecznego gminy w najbliższych latach:

Wyzwanie	Prognoza zmian
Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie	• Zapewnienie godnych warunków bytowych mieszkańcom i ich rodzinom. • Zmniejszenie liczby osób i rodzin dotkniętych ubóstwem. • Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych, w szczególności poprzez zniwelowanie barier utrudniających dostęp do rynku pracy osobom w szczególnie trudnej sytuacji. • Ograniczenie skali długotrwałego bezrobocia i długotrwałego korzystania z pomocy społecznej. • Zwiększenie potencjału, aktywności zawodowej i mobilności mieszkańców.

Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	• Zmniejszenie liczby rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych. • Zmniejszenie liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej. • Poprawa kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie funkcjonowania rodziny oraz wychowywania dzieci. • Funkcjonowanie rodzin w oparciu o prawidłowe wzorce i relacje wewnątrz rodziny i z otoczeniem. • Wzmocnienie i integracja rodzin oraz zwiększenie ich aktywności społecznej. • Wzrost poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji w rodzinach.
Starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność, choroby	• Poprawa poziomu zdrowotności społeczeństwa gminy. • Zapewnienie dobrej jakości życia i możliwie najpełniejszego zaspokojenia potrzeb egzystencjalnych i wyższego rzędu oraz dostępu do usług społecznych osobom starszym, niepełnosprawnym i chorującym. • Rozwój środowiskowych form wsparcia, w tym usług opiekuńczych, pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu i innych możliwości pomocy osobom starszym, niepełnosprawnym i chorującym. • Wydłużanie okresu życia w pełnej sprawności, umożliwiające dłuższą pracę zawodową oraz rozwój osobisty do później starości. • Zwiększenie zaangażowania osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących w sprawy lokalne, w tym poprzez aktywność społeczną, obywatelską i edukacyjną. • Wzrost znaczenia seniorów jako grupy uczestniczącej w sprawowaniu władzy na poziomie samorządu gminy (np. poprzez udział w wyborach, referendach, konsultacjach publicznych). • Poprawa dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności i różnych rodzajach niepełnosprawności.
Przemoc w rodzinie, uzależnienia i inne dysfunkcje	• Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinach, uzależnień i innych dysfunkcji w gminie. • Zapewnienie dostępu osobom i rodzinom zagrożonym lub doświadczającym przemocy oraz uzależnień do kompleksowych form wsparcia. • Zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie. • Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie uzależnień, przemocy i innych dysfunkcji. • Lepsze dostosowanie społeczeństwa do wyzwań związanych z rozwojem nowych technologii. • Wyposażenie młodzieży w kompetencje sprzyjające postawom przeciw uzależnieniom, przemocy,

	zachowaniom ryzykownym i zagrażającym bezpieczeństwu. • Ograniczenie negatywnych zjawisk oraz skutków przemocy w rodzinie oraz uzależnień, takich jak np. choroby depresyjne, próby samobójcze, ucieczki młodych ludzi z domów.
Aktywność i integracja społeczna	• Zwiększenie poziomu integracji mieszkańców gminy, służącej diagnozowaniu występujących problemów i współdziałaniu na rzecz ich rozwiązania. • Wzrost aktywności społecznej mieszkańców, w tym w ramach miejscowości, sołectw, grup nieformalnych czy organizacji pozarządowych. • Zwiększenie udziału obywateli w życiu publicznym i ich zaangażowania w kreowanie polityk publicznych. • Budowanie lokalnej tożsamości.

Jak już zostało wspomniane, prognoza zmian opiera się na założeniu efektywnej realizacji zaplanowanych działań. Należy jednak wziąć pod uwagę czynniki, które mogą negatywnie wpłynąć na sytuację społeczną. W tym zakresie warto wskazać na nieprzewidywalną sytuację epidemiologiczną związaną z pandemią koronawirusa w Polsce w 2020 roku. Trudno obecnie określić, jakie przyniesie skutki w perspektywie długoterminowej, natomiast według wstępnych prognoz efektem zamrożenia gospodarki i izolacji społecznej w pierwszej połowie 2020 roku, a następnie niepewność związana z „drugą falą” może być w najbliższych latach kryzys gospodarczy, rosnące bezrobocie oraz pogłębiające się problemy i dysfunkcje rodzin. Dlatego Strategia powinna uwzględniać skuteczne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych oraz innowacyjne metody pracy, a także elastyczność i reagowanie na zmiany.

Ważne są też globalne aspekty środowiskowe, w szczególności zmniejszające się możliwości dostępu do tak ważnych zasobów jak energia, czysta woda czy żywność, wzrost zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska, wymieranie gatunków i zmiany klimatyczne. W najbliższych latach mogą one znacząco wpłynąć na jakość życia i funkcjonowanie mieszkańców, sprzyjając obniżeniu poziomu zdrowotności społeczeństwa czy zwiększaniu zasięgu ubóstwa (w obliczu coraz bardziej realnego kryzysu energetycznego, żywnościowego) pomimo podjętych działań zaradczych.

Efektywna realizacja Strategii wymaga również wdrażania rozwiązań na poziomie instytucji publicznych, poprawiających dostępność i jakość świadczonych usług społecznych oraz zwiększających skuteczność zarządzania sprawami lokalnej wspólnoty. W tym kontekście ważne będą przede wszystkim takie działania jak:

- ✓ zwiększanie kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- ✓ wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;

- ✓ wzmocnienie współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;
- ✓ ukierunkowanie na nowe, innowacyjne rozwiązania w zakresie objętym Strategią, służące większej otwartości i elastyczności działania, a także zwiększenie skuteczności oddziaływań;
- ✓ doskonalenie umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności w zakresie rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- ✓ rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniodawczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecenie realizacji zadań publicznych, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych itd.;
- ✓ tworzenie partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze;
- ✓ podejmowania wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii gminy, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią przedstawia obraz społeczeństwa i lokalnej polityki społecznej w perspektywie najbliższych lat, przy założeniu minimalizacji wpływu zagrożeń oraz maksymalizacji potencjału zasobów gminy. Wyraża ona przyjęty i akceptowalny kierunek zmian, stanowiąc podstawę do określenia celów strategicznych.

5. Cele i kierunki działań

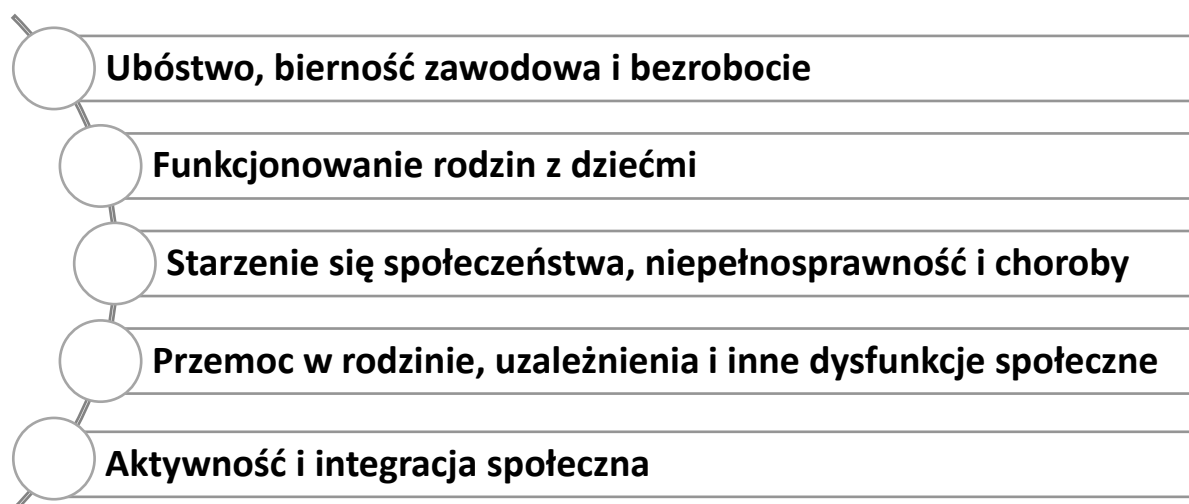
Część wdrożeniowa *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027* została usystematyzowana w formie obszarów priorytetowych. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W związku z tym, wszystkie obszary należy rozpatrywać łącznie w kontekście rozwoju społecznego gminy, uwzględniając jednak to, że wdrożenie założeń jednego z nich będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych.

Cel główny Strategii brzmi:

Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Wielbark w sferze osobistej, rodzinnej i społecznej.

Cel główny stanowi kierunkową wytyczną podejmowanych działań, prezentując wizję rozwoju gminy, opartego na wzmacnianiu zarówno sfery dostępności usług społecznych, jak i samych mieszkańców oraz ich rodzin. Szczególnie ważne jest podejmowanie wysiłków w kierunku uniezależniania mieszkańców od pomocy społecznej oraz budowania ich potencjału, który będzie sprzyjał zaradności, aktywności oraz rozwojowi. W tym kontekście ważne jest budowanie spójnego i efektywnego systemu wsparcia, który z jednej strony będzie wspierał doraźnie osoby i rodziny w sytuacjach trudnych i kryzysowych, a z drugiej wzmacniał je do samodzielności.

Osiągnięciu celu głównego będzie służyć realizacja celów strategicznych i operacyjnych, przypisanych do poszczególnych obszarów priorytetowych, a także zaplanowanych w ich ramach kierunków działań. Obszary te są następujące:

Wskazany poniżej katalog działań wyznacza kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. Nie jest katalogiem zamkniętym, więc jeżeli w trakcie wdrażania Strategii pojawią się jeszcze inne pomysły (projekty) wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

Obszar I. Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie

Cel strategiczny 1. Zmniejszenie zasięgu ubóstwa mieszkańców poprzez wzmocnienie ich samodzielności, zaradności życiowej oraz aktywności zawodowej.

Cel operacyjny 1.1.	Kreowanie warunków dla aktywizacji zawodowej mieszkańców, w tym osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.
Cel operacyjny 1.2.	Wzrost kompetencji sprzyjających aktywności, samodzielności i zaradności życiowej.
Cel operacyjny 1.3.	Zmniejszanie obszarów wykluczenia związanych z ubóstwem materialnym oraz niepewnością mieszkaniową.

Kierunki działań:

- 1) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Szczytnie i innymi instytucjami rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców gminy, w szczególności osób należących do grup *defaworyzowanych*, m.in. poprzez udostępnianie informacji o wolnych miejscach pracy, doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, szkolenia i kursy zawodowe, staże, prace społecznie użyteczne.
- 2) Wspieranie usług opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach, klubach dziecięcych lub u dziennych opiekunów, ułatwiających powrót lub wejście na rynek pracy po okresie opieki nad dziećmi.
- 3) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność gospodarczą w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji lub stowarzyszenia (poprzez prelekcje, szkolenia itp.)
- 4) Organizacja kursów, szkoleń i warsztatów służących rozwijaniu i pomnażaniu kapitału życiowego mieszkańców, niezbędnego do poprawnego wypełniania ról rodzinnych, społecznych i zawodowych.
- 5) Edukacja ekonomiczna dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców w zakresie dotyczącym m.in. gospodarowania budżetem domowym, zawierania umów kupna-sprzedaży, praw konsumenckich, zakładania lokat oszczędnościowych, zaciągania pożyczek i kredytów.
- 6) Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących.
- 7) Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności niezaradnym życiowo z powodu niepełnosprawności fizycznej i/lub intelektualnej, rodzinom wielodzietnym i niepełnym, a także dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 8) Realizacja kompleksowych działań wspierających powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza osób doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych, w tym także poprzez kontrakty socjalne.
- 9) Wspieranie rozwoju różnych form mieszkalnictwa i budownictwa społecznego.

Okres realizacji: 2021-2027

Obszar II. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Cel strategiczny 2. Wzmocnienie roli i funkcji rodziny oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży właściwych warunków wychowania i rozwoju.

Cel operacyjny 2.1.	Wzrost kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie opieki i wychowania dzieci.
Cel operacyjny 2.2.	Poprawa dostępu do usług wsparcia dla rodzin doświadczających trudności.
Cel operacyjny 2.3.	Wsparcie rodzin w zapewnianiu wszechstronnego rozwoju dzieci i młodzieży.

Kierunki działań:

- 1) Inicjowanie i organizowanie różnych form edukacji rodziców, opiekunów oraz osób planujących założenie rodziny, dotyczących w szczególności rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, porozumiewania się ze swoimi dziećmi, rozpoznawania, kontrolowania i wyrażania uczuć własnych oraz uczuć dzieci, a także umiejętnego stosowania nagród i kar.
- 2) Promocja i realizacja programów edukacyjnych i profilaktycznych m.in. w zakresie funkcjonowania rodziny, relacji w rodzinie, zdrowia dziecka, w tym zdrowia psychicznego.
- 3) Monitorowanie sytuacji rodzin doświadczających trudności, a także podejmowanie działań interwencyjnych, terapeutycznych oraz kompensacyjnych, w szczególności wobec rodzin niewydolnych wychowawczo i zagrożonych odebraniem dzieci.
- 4) Kompleksowe wsparcie rodzin doświadczających trudności w wypełnianiu swoich funkcji, w szczególności poprzez pracę socjalną, asystenturę rodzinną, wsparcie rodzin wspierających, grup samopomocowych i in.
- 5) Zapewnianie możliwie szerokiego i dopasowanego do zdiagnozowanych potrzeb poradnictwa specjalistycznego, m.in. socjalnego, rodzinnego, prawnego, psychologicznego, logopedycznego.
- 6) Upowszechnianie nowych metod i narzędzi pracy z rodzinami, w tym m.in. terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach i mediacji rodzinnych.
- 7) Integracja rodzin w środowisku lokalnym poprzez m.in. animację lokalną, działania na rzecz rozwoju wolontariatu oraz działań samopomocowych, aktywizację młodzieży w przedsięwzięcia na rzecz dobra wspólnego.
- 8) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (np. kółek, konkursów, turniejów sportowych, wycieczek i obozów edukacyjnych) doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży.
- 9) Współpraca GOPS z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie w zakresie rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych i dysfunkcji rodzin, w szczególności zadań dotyczących organizacji pieczy zastępczej i działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Okres realizacji: 2021-2027

Obszar III. Starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność i choroby

Cel strategiczny 3. Zwiększenie uczestnictwa osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekle chorujących w życiu społecznym.

Cel operacyjny 3.1.	Wzmocnienie integracji osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących z lokalnym środowiskiem.
Cel operacyjny 3.2.	Wzrost wszechstronnej aktywności osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących.
Cel operacyjny 3.3.	Zwiększenie dostępności różnych form opieki i wsparcia dla osób o ograniczonej samodzielności

Kierunki działań:

- 1) Realizacja programów edukacyjnych, kampanii oraz akcji informacyjnych dotyczących potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących, służących przełamaniu stereotypów społecznych oraz integracji tych grup z lokalnym środowiskiem.
- 2) Zwiększanie dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności poprzez likwidację barier urbanistycznych, komunikacyjnych i architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej, a także w miejscach powszechnie uczęszczanych.
- 3) Realizacja różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących, uwzględniających specyficzne potrzeby tych osób oraz dostępność dla osób o ograniczonej sprawności, takich jak m.in. zajęcia rozwijające pasje i zainteresowania, spotkania, pogadanki, konsultacje ze specjalistami, wyjazdy kulturalne, wizyty studyjne, kursy i szkolenia.
- 4) Upowszechnianie form wsparcia osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących w lokalnej społeczności, poprzez m.in. pomoc sąsiedzką i wolontariat, a także zaangażowanie tych osób w inicjatywy i przedsięwzięcia lokalne.
- 5) Zwiększenie oferty wsparcia dla osób chorujących psychicznie, w tym dzieci, a także osób z zaburzeniami psychicznymi i innymi dysfunkcjami (np. porażenie mózgowe, Zespół Aspergera, ADHD) poprzez tworzenie i rozwój instytucjonalnych form wsparcia, usługi opiekuńcze, projekty socjalne itd.
- 6) Rozwój środowiskowych form pomocy osobom starszym, z niepełnosprawnością i chorującym oraz ich rodzinom, takich jak usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne i całodobowe, usługi opiekuna medycznego, opieka wytchnieniowa i pomoc sąsiedzka.
- 7) Upowszechnianie instrumentów wsparcia ułatwiających funkcjonowanie osobom w podeszłym wieku i/lub niepełnosprawnym w środowisku lokalnym oraz kontakty z administracją (np. asystent osoby starszej i niepełnosprawnej, self adwokatura¹²).
- 8) Rozwój instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących, zapewniających pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, a także stymulujących intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność.

Okres realizacji: 2021-2027

¹² Self adwokatura to bezpośrednie występowanie we własnym imieniu przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Obszar IV. Przemoc w rodzinie, uzależnienia i inne dysfunkcje społeczne

Cel strategiczny 4. Zmniejszenie częstości występowania przemocy w rodzinach i uzależnień

Cel operacyjny 4.1.	Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w obszarze zjawisk dysfunkcyjnych.
Cel operacyjny 4.2.	Wzmocnienie oddziaływań profilaktycznych, prewencyjnych i kompensacyjnych
Cel operacyjny 4.3.	Poprawa dostępu osób i rodzin do pomocy specjalistycznej w zakresie przemocy w rodzinie i uzależnień.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja kampanii i akcji społecznych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu odpowiednich postaw społecznych, w szczególności w zakresie profilaktyki uzależnień oraz przemocy w rodzinie, a także szeroko rozumianego bezpieczeństwa publicznego.
- 2) Inicjowanie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, dotyczących różnych rodzajów uzależnień (od substancji psychoaktywnych, behawioralnych), innych zachowań ryzykownych, przemocy w rodzinie oraz zachowań agresywnych w szkołach; ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń (rozwój nowoczesnych technologii, dysfunkcyjne grupy i zachowania, przekaz medialny itp.).
- 3) Monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych dysfunkcjami lub już doświadczających poważnych problemów, a także podejmowanie działań interwencyjnych, terapeutycznych i kompensacyjnych w ścisłej współpracy z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, policją, placówkami oświaty i ochrony zdrowia, organizacjami pozarządowymi i kościelnymi, osobami prywatnymi i innymi podmiotami.
- 4) Rozwój poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej z dziećmi, osobami dorosłymi i całymi rodzinami doświadczającymi uzależnień bądź przemocy.
- 5) Stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” jako ważnego elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym.
- 6) Upowszechnianie informacji z wykorzystaniem materiałów drukowanych, mediów, bezpośrednich spotkań ze specjalistami i innych środków przekazu na temat możliwości uzyskania pomocy przez osoby doświadczające przemocy, uzależnione i ich rodziny.

Okres realizacji: 2021-2027

Obszar V. Aktywność i integracja społeczna

Cel strategiczny 5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w gminie

Cel operacyjny 5.1.	Wzrost świadomości społecznej w różnych obszarach życia.
Cel operacyjny 5.2.	Stworzenie warunków do rozwoju partycypacji obywatelskiej mieszkańców.
Cel operacyjny 5.3.	Zwiększenie potencjału mieszkańców w działaniach na rzecz lokalnej społeczności.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja programów edukacyjnych i profilaktycznych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu postaw społecznych w zakresie m.in. ekologii, wiedzy ekonomicznej, zdrowia, bezpieczeństwa i innych, w zależności od potrzeb i aktualnej sytuacji.
- 2) Upowszechnianie informacji o działaniach i zamierzeniach samorządu Gminy i organizacji współpracujących, w tym o ważnych dla społeczności wydarzeniach.
- 3) Wsparcie merytoryczne lokalnych liderów oraz wsparcie rzeczowe, organizacyjne i finansowe zadań użyteczności publicznej realizowanych przez organizacje pozarządowe.
- 4) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami (spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe) przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności, w sposób stwarzający warunki do powszechnego w nich uczestnictwa osób fizycznych i organizacji obywatelskich.
- 5) Organizacja wydarzeń, imprez i uroczystości o zasięgu sołeckim lub gminnym, związanych ze świętami narodowymi, religijnymi, ważnymi rocznicami oraz lokalnymi tradycjami i zwyczajami, sprzyjających budowaniu tożsamości i poczucia przynależności do wspólnoty.
- 6) Działania na rzecz organizowania społeczności lokalnej poprzez środowiskową pracę socjalną, animację społeczną, wspieranie grup nieformalnych oraz zorganizowanych form aktywności mieszkańców.

Okres realizacji: 2021-2027

6. Sposób realizacji Strategii

6.1. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Wielbark, a także Powiatu Szczycieńskiego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które funkcjonują w obszarze lokalnej polityki społecznej.

Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Wielbark – Burmistrz oraz Rada Miejska, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wielbarku. Możliwe jest również powołanie, zarządzeniem Burmistrza, zespołu ds. wdrażania, monitoringu i ewaluacji Strategii, który wspierałby koordynatora merytorycznie i organizacyjnie. Istotne jest, aby oprócz przedstawicieli GOPS, w zespole znaleźli się przedstawiciele kluczowych instytucji działających w obszarze gminnej polityki społecznej, w szczególności urzędu miejskiego, placówek oświatowych i kultury, radni i sołtysi, a także reprezentanci sektora obywatelskiego.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wielbarku, jako instytucjonalny koordynator wdrażania strategii rozwiązywania problemów społecznych będzie realizował zadania w pięciu kluczowych obszarach:

Rodzaje czynności w zakresie wdrażania strategii	Działania operacyjne	ustalanie z interesariuszami bieżących potrzeb i podziału zadań uszczegóławianie złożenia strategii w postaci programów wynikających z ustawy o pomocy społecznej lub innych ustaw
	Informowanie i konsultowanie	przekazywanie władzom gminy, lokalnym partnerom oraz społeczności informacji na temat stanu wdrożenia strategii pozyskiwanie informacji zwrotnej na temat problemów i potrzeb społecznych
	Monitoring i ewaluacja	regularna weryfikacja poziomu osiągnięcia celów i rezultatów oraz zakresu zrealizowanych działań ocena jakościowa postępów we wdrażaniu strategii oraz osiągniętych efektów
	Działania naprawcze	przedkładanie władzom gminy oraz lokalnym partnerom rekomendacji dotyczących decyzji korygujących wdrażanie strategii aktualizacja dokumentu w obliczu zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych

Zarządzanie realizacją Strategii powinno być systemowe, elastyczne i otwarte na zmieniające się uwarunkowania, ponieważ Strategia jest planem dostosowanym do dynamicznych czynników zewnętrznych i wewnętrznych, jednak w taki sposób, aby tam gdzie to możliwe, kształtować rzeczywistość społeczną w oparciu o wizję pożądaných zmian.

6.2. Aktualizacja Strategii

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027 jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają jej także zmiany i modyfikacje wskaźników, służących monitoringowi działań.. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania strategii.

6.3. Źródła finansowania

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne.

ŚRODKI KRAJOWE

- Budżet gminy
- Budżet samorządu powiatu i województwa
- Budżet państwa (np. dotacje celowe ministerstw, programy rządowe, PFRON, Fundusz Pracy).

ŚRODKI UNIJNE

- Krajowe Programy Operacyjne
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego

GRANTY I ŚRODKI PRYWATNE

- Środki pochodzące z fundacji prywatnych
- Mechanizm 1%, darowizny
- Zbiórki publiczne

Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Szczygieńskiego, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw. Należy tu jednak wskazać, że część programów zakończyła się w 2020 roku i obecnie trwają prace nad przygotowaniem założeń i warunków realizacyjnych kolejnych, które będą obowiązywać od 2021 roku. Z tego względu, w ramach finansowych Strategii można określić jedynie niektóre programy, takie jak: Program Oślonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego i zdrowotnego osób niepełnosprawnych jest Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, będący państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Opieka wytchnieniowa”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” oraz „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególnie w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak: Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych ROHiS, a także Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030. Ważne są również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania

środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

6.4. Monitoring Strategii

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji Strategii. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także nowelizacji (aktualizacji) przyjętych planów.

Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027* corocznie – za każdy rok kalendarzowy wdrażania Strategii, przy czym raporty powinny być przedkładane Radzie Miejskiej do końca czerwca roku następującego po roku monitorowanym. Raporty z monitoringu Strategii powinny zawierać przynajmniej:

- opis uwarunkowań i przebieg procesu monitorowania strategii za dany okres;
- charakterystykę bieżącej sytuacji społeczno-ekonomicznej w gminie;
- prezentację głównych obszarów i celów Strategii, zrealizowanych wskaźników wdrażania a także opis zrealizowanych działań pod względem jakościowym i ilościowym;
- wnioski i rekomendacje.

Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki oparte na obiektywnych dowodach obrazujących stan założonych działań oraz osiągniętych rezultatów i celów. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii. Monitoringu mogą podlegać również wskaźniki kontekstowe, pokazujące ogólną sytuację społeczną Gminy Wielbark, mające charakter komplementarny wobec wskaźników realizacji działań. Ich analiza pozwoli spojrzeć na proces realizacji Strategii w odniesieniu do sytuacji w gminie.

WSKAŹNIKI KONTEKSTOWE

- Liczba ludności gminy wg faktycznego miejsca zamieszkania.
- Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle ludności (w %).
- Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
- Liczba bezrobotnych zarejestrowanych, w podziale na płeć.
- Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.
- Liczba podmiotów gospodarki narodowej na terenie gminy.
- Struktura podmiotów gospodarki narodowej według klas wielkości.
- Liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, w tym długotrwale: liczba osób, którym przyznano świadczenie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.

OBSZAR I: Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie

Wskaźniki pomiaru celu strategicznego 1. Zmniejszenie zasięgu ubóstwa mieszkańców poprzez wzmocnienie ich samodzielności, zaradności życiowej oraz aktywności zawodowej.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa, bezrobocia; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach (źródło danych: GOPS).
- Liczba bezrobotnych z terenu Gminy, w tym m.in. kobiety, osoby niepełnosprawne, długotrwale bezrobotni, bezrobotni do 30 roku życia i powyżej 50 lat (PUP).
- Liczba bezrobotnych z terenu Gminy, którzy wzięli udział w różnych formach aktywizacji zawodowej (PUP).
- Liczba bezrobotnych z terenu Gminy, którzy podjęli pracę niesubsydiowaną (PUP).
- Liczba inicjatyw z zakresu edukacji ekonomicznej w gminie (UM, GOPS i in.)
- Liczba zorganizowanych zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących (GOPS).
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezdomności, zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach (GOPS).
- Liczba mieszkań komunalnych oraz mieszkań (lokali) socjalnych w zasobie gminy (UM).

OBSZAR II: Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Wskaźniki pomiaru celu strategicznego 2. Wzmocnienie roli i funkcji rodziny oraz zapewnienie dzieciom i młodzieży właściwych warunków wychowania i rozwoju.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa; liczba rodzin i liczba osób w rodzinach (GOPS).
- Liczba zorganizowanych form edukacji rodziców, opiekunów i osób planujących założenie rodziny/liczba uczestników (GOPS, UM, placówki oświatowe i in.).
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną (GOPS).
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą asystenta rodziny (GOPS).
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z poradnictwa specjalistycznego (GOPS).
- Liczba zrealizowanych programów edukacyjnych i profilaktycznych (GOPS, UM, GKRPA, placówki oświatowe i in.).
- Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia pozalekcyjne (placówki oświatowe).

OBSZAR III: Starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność i choroby

Wskaźniki pomiaru celu strategicznego 3. Zwiększenie uczestnictwa osób starszych, niepełnosprawnych i przewlekle chorujących w życiu społecznym.

- Liczba zrealizowanych programów edukacyjnych, kampanii i akcji informacyjnych (GOPS, UM i in.).
- Liczba obiektów, w których zlikwidowano bariery (GOPS, UM i in.).
- Liczba zorganizowanych form aktywności osób starszych, niepełnosprawnych, chorujących (GOPS, UM i in.).

- Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania (GOPS).
- Liczba osób korzystających z usług asystenta, opiekuna medycznego, opieki wytchnieniowej (GOPS).
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach (GOPS).
- Liczba instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób starszych, niepełnosprawnych i chorujących w gminie/liczba miejsc/liczba uczestników (GOPS, UM i in.)

OBSZAR IV: Przemoc w rodzinie, uzależnienia i inne dysfunkcje społeczne

Wskaźniki pomiaru celu strategicznego 4. Zmniejszenie częstości występowania przemocy w rodzinach i uzależnień

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach (GOPS).
- Liczba zrealizowanych programów edukacyjno-profilaktycznych/liczba uczestników (GOPS, UM, placówki oświatowe, GKRPA i in.).
- Liczba osób, które skorzystały ze wsparcia w ramach Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego, w tym osób doświadczających przemocy w rodzinie i uzależnień (Punkt).
- Liczba wszczętych procedur Niebieskie Karty (GOPS).
- Liczba zakończonych procedur Niebieskie Karty (GOPS).

OBSZAR V: Aktywność i integracja społeczna

Wskaźniki pomiaru celu strategicznego 5. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego w gminie

- Liczba programów edukacyjnych i profilaktycznych (GOPS, UM i in.).
- Liczba zorganizowanych działań edukacyjnych dla lokalnych liderów; liczba uczestników (podmioty realizujące).
- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych (UM).
- Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych (UM).
- Liczba konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami (UM).

7. Podsumowanie

Jak już wspomniano we wstępie, strategia rozwiązywania problemów społecznych jest wyrazem lokalnej polityki społecznej. Nadrzędne przesłanie jej opracowania i realizacji stanowi kreowanie warunków, umożliwiających mieszkańcom prowadzenie bardziej satysfakcjonującego i produktywnego życia w różnych sferach, w szczególności rodzinnej, zawodowej, zdrowotnej, edukacyjnej, obywatelskiej i kulturalnej.

Zaplanowane w ramach *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wielbark na lata 2021-2027* cele i kierunki działań uporządkowane zostały w pięć obszarów tematycznych:

- I. Ubóstwo, bierność zawodowa i bezrobocie,
- II. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi,
- III. Starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność i choroby,
- IV. Przemoc w rodzinie, uzależnienia i inne dysfunkcje społeczne,
- V. Aktywność i integracja społeczna.

Wymienione obszary odpowiadają na zdiagnozowane problemy i potrzeby społeczne, uwzględniając przy tym zasoby własne gminy (instytucjonalne, kadrowe, społeczne) oraz zewnętrzne szanse i zagrożenia, które mogą wpłynąć na realizację Strategii. Są ponadto adekwatne do zakresu zadań i kompetencji Gminy Wielbark, określonych ustawami ustrojowymi tworzącymi samorząd terytorialny w Polsce oraz przepisami prawa regulującymi sferę polityki społecznej.

Strategia stanowi kierunkową wytyczną dla lokalnych władz, instytucji oraz organizacji odpowiedzialnych za szeroko rozumiany lokalny system pomocy i wsparcia. Z uwagi jednak na to, że sytuacja społeczno-ekonomiczna Gminy Wielbark jest dynamiczna i zależna od wielu czynników, należy dostosowywać założenia Strategii do uwarunkowań. Istotne znaczenie będzie miało śledzenie zmian prawa, przede wszystkim w obszarze pomocy społecznej, rynku pracy, wspierania rodzin oraz osób niepełnosprawnych, może to bowiem uzasadnić konieczność nowelizacji części założeń Strategii. Ponadto trzeba będzie uwzględnić dynamikę problemów społecznych (ich skalę i natężenie, pojawianie się nowych ryzyk socjalnych) oraz ważne, niezaspokojone potrzeby ludności.

Spis tabel

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące migracji na pobyt stały w Gminie Wielbark w latach 2016-2019	11
Tabela 2. Wybrane dane dotyczące ruchu naturalnego ludności w Gminie Wielbark w latach 2016-2019	11
Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Wielbark w latach 2016-2019	13
Tabela 4. Wybrane dane dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Wielbark w latach 2016-2019	14
Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkańców w Gminie Wielbark w latach 2017-2018	15
Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	16
Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	17
Tabela 8. Wybrane kategorie bezrobotnych w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	26
Tabela 9. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	28
Tabela 10. Wybrane dane dotyczące przemocy w rodzinie w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	30
Tabela 11. Wybrane dane dotyczące działalności Punktu Konsultacyjno-Informacyjnego w latach 2017-2019	31

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Wielbark w latach 2016-2019	11
Wykres 2. Ludność Gminy Wielbark według płci i ekonomicznych grup wieku w 2019 roku	12
Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2016-2019	15
Wykres 4. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	17
Wykres 5. Bezrobotni w Gminie Wielbark w latach 2017-2019	25
Wykres 6. Bezrobotni według wykształcenia (31.12.2019)	26
Wykres 7. Bezrobotni według wieku (31.12.2019)	26